

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a treia)

9 iunie 2011 *

Cuprins

Cadrul juridic	I - 4806
Istoricul cauzei	I - 4809
Decizia în litigiu	I - 4812
Procedura în fața Tribunalului și hotărârea atacată	I - 4815
Concluziile părților din recurs și procedura în fața Curții	I - 4816
Cu privire la recursul incident al Comisiei	I - 4820
Cu privire la excepția de litispendență invocată în cadrul cauzei T-277/00	I - 4820
Motivarea hotărârii atacate	I - 4820
Argumentele părților	I - 4821
Aprecierea Curții	I - 4822
Cu privire la calitatea procesuală activă a întreprinderilor reclamante în fața Tribunalului	I - 4826
Motivarea hotărârii atacate	I - 4826
Argumentele părților	I - 4827
Aprecierea Curții	I - 4828

* Limba de procedură: italiana.

Cu privire la calitatea procesuală activă a Comitato	I - 4832
Motivarea hotărârii atacate	I - 4832
Argumentele părților	I - 4832
Aprecierea Curții	I - 4833
Cu privire la interesul reclamantelor de a exercita acțiunea în fața Tribunalului	I - 4834
Cu privire la recursurile principale	I - 4835
Cu privire la articolul 15 din Regulamentul nr. 659/1999 – calificarea drept „ajutor nou”	I - 4835
Motivarea hotărârii atacate	I - 4835
Argumentele părților	I - 4836
Aprecierea Curții	I - 4836
Cu privire la caracterul compensatoriu	I - 4837
Motivarea hotărârii atacate	I - 4837
Argumentele părților	I - 4837
Aprecierea Curții	I - 4839
Cu privire la criteriile afectării schimburilor intracomunitare și denaturării concurenței, la obligațiile procedurale ale Comisiei în cadrul examinării ajutoarelor în cauză, la principiul nediscriminării, precum și la articolul 86 alineatul (2) CE	I - 4842
Motivele hotărârii atacate	I - 4842
Argumentele părților	I - 4843
Aprecierea Curții	I - 4844
— Domeniul de aplicare și motivarea deciziei în litigiu	I - 4844
— Obligații procedurale ale Comisiei	I - 4849
	I - 4801

Cu privire la articolul 87 alineatul (3) literele (c) și (d) CE, precum și la obligația de motivare.	I - 4858
Motivarea hotărârii atacate.	I - 4858
Argumentele părților	I - 4859
Aprecierea Curții	I - 4860
Cu privire la articolul 87 alineatul (2) litera (b) și alineatul (3) litera (b) CE.	I - 4862
Motivarea hotărârii atacate.	I - 4862
Argumentele părților	I - 4862
Aprecierea Curții	I - 4863
Cu privire la articolul 14 din Regulamentul nr. 659/1999	I - 4864
Motivarea hotărârii atacate.	I - 4864
Argumentele părților	I - 4864
Aprecierea Curții	I - 4865
Cu privire la cheltuielile de judecată.	I - 4866

În cauzele conexate C-71/09 P, C-73/09 P și C-76/09 P,

având ca obiect trei recursuri în temeiul articolului 56 din Statutul Curții de Justiție, introduse la 11 februarie 2009 (C-71/09 P) și, respectiv, la 16 februarie 2009 (C-73/09 P și C-76/09 P),

Comitato „Venezia vuole vivere”, cu sediul în Veneția (Italia), reprezentat de A. Viannelo, avvocato, cu domiciliul ales în Luxemburg (C-71/09 P),

Hotel Cipriani Srl, cu sediul în Veneția (Italia), reprezentat de A. Bianchini și F. Busetto, avvocati (C-73/09 P),

Società Italiana per il gas SpA (Italgas), cu sediul în Torino (Italia), reprezentată de M. Merola, M. Pappalardo și T. Ubaldi, avvocati (C-76/09 P),

recurente,

celelalte părți în proces fiind:

Coopservice – Servizi di fiducia Soc. coop. rl, cu sediul în Cavriago (Italia), reprezentată de A. Bianchini, avvocato,

reclamantă în primă instanță,

Comisia Europeană, reprezentată de domnul V. Di Bucci și de doamna E. Righini, în calitate de agenți, asistați de A. Dal Ferro, avvocato, cu domiciliul ales în Luxemburg,

pârâtă în primă instanță,

Republica Italiană, reprezentată de doamna I. Bruni și ulterior de doamna G. Palmieri, în calitate de agenți, asistate de domnul P. Gentili, avvocato dello Stato, cu domiciliul ales în Luxemburg,

intervenientă în primă instanță,

CURTEA (Camera a treia),

compusă din domnul K. Lenaerts, președinte de cameră, doamna R. Silva de Lapuerta și domnii G. Arestis, J. Malenovský și T. von Danwitz (raportor), judecători,

avocat general: doamna V. Trstenjak,
grefier: doamna M. Ferreira, administrator principal,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 16 septembrie 2010,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 16 decembrie 2010,

pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Prin recursurile formulate, Comitato „Venezia vuole vivere” (denumit în continuare „Comitato”), Hotel Cipriani Srl (denumită în continuare „Hotel Cipriani”) și Società italiana per il gas SpA (denumită în continuare „Italgas”) solicită Curții anularea Hotărârii Tribunalului de Primă Instanță al Comunităților Europene din 28 noiembrie 2008, Hotel Cipriani și alții/Comisia (T-254/00, T-270/00 și T-277/00, Rep., p. II-3269, denumită în continuare „hotărârea atacată”), prin care Tribunalul a respins acțiunile în anulare formulate de reclamante împotriva Deciziei 2000/394/CE a Comisiei din 25 noiembrie 1999 privind măsurile de ajutor, în temeiul Legii nr. 30/1997 și al Legii nr. 206/1995, prin care se instituiau reduceri ale contribuțiilor sociale, în favoarea întreprinderilor stabilite pe teritoriul Venetiei și al Chioggiei (JO 2000, L 150, p. 50, denumită în continuare „decizia în litigiu”).

- 2 Prin recursul incident formulat, Coopservice – Servizi di fiducia Soc. coop. rl. (denumită în continuare „Coopservice”) solicită Curții anularea hotărârii atacate.

- 3 Prin recursul incident formulat, Comisia Comunităților Europene solicită Curții anularea hotărârii atacate în măsura în care declară admisibile acțiunile respective.

Cadrul juridic

- 4 Articolul 1 litera (b) punctul (iv) și articolele 13-15 din Regulamentul (CE) nr. 659/1999 al Consiliului din 22 martie 1999 de stabilire a normelor de aplicare a articolului [88] din Tratatul CE (JO L 83, p. 1, Ediție specială, 08/vol. 1, p. 41) prevăd:

„Articolul 1

Definiții

În sensul prezentului regulament:

[...]

(b) «ajutor existent» înseamnă:

[...]

(iv) ajutorul considerat ajutor existent în temeiul articolului 15;

[...]

Articolul 13

Deciziile Comisiei

(1) În urma examinării posibilului ajutor ilegal, se adoptă o decizie în temeiul articolului 4 alineatul (2), (3) sau (4). În cazul deciziilor de a deschide o procedură oficială de investigare, procedura se încheie printr-o decizie în temeiul articolului 7. În cazul în care un stat membru nu respectă un ordin de furnizare a informațiilor, decizia se adoptă pe baza informațiilor disponibile.

[...]

Articolul 14

Recuperarea ajutorului

(1) Atunci când adoptă decizii negative în cazuri de ajutor ilegal, Comisia decide ca statul membru în cauză să ia toate măsurile necesare pentru recuperarea ajutorului de la beneficiar (denumită în continuare «decizie de recuperare»). Comisia nu solicită recuperarea ajutorului în cazul în care aceasta ar contraveni unui principiu general de drept comunitar.

(2) Ajutorul care urmează să fie recuperat în temeiul unei decizii de recuperare include dobânda calculată pe baza unei rate adecvate, fixată de Comisie. Dobânda se datorează de la data la care ajutorul ilegal a fost pus la dispoziția beneficiarului până la data recuperării sale.

(3) Fără a aduce atingere unui ordin emis de Curtea de Justiție a Comunităților Europene în temeiul articolului [242] din tratat, recuperarea se efectuează fără întârziere și în conformitate cu procedurile legislației naționale a statului membru în cauză, cu condiția ca acestea să permită executarea imediată și efectivă a deciziei Comisiei. În acest scop și în eventualitatea unei proceduri derulate în fața instanțelor naționale, statele membre în cauză parcurg toate etapele necesare permise de legislațiile naționale respective, inclusiv măsuri provizorii, fără a aduce atingere dreptului comunitar.

Articolul 15

Termen de prescripție

(1) Prerogativele Comisiei de recuperare a ajutorului sunt supuse unui termen de prescripție de 10 ani.

(2) Termenul de prescripție începe să curgă din ziua în care ajutorul ilegal este acordat beneficiarului fie ca ajutor individual, fie ca ajutor în cadrul unei scheme de ajutor. Orice măsură adoptată de către Comisie sau, la solicitarea acesteia, de către un stat membru cu privire la ajutorul ilegal întrerupe termenul de prescripție. După fiecare întrerupere, începe să curgă un nou termen de prescripție. Termenul de prescripție

se suspendă atâta timp cât decizia Comisiei face obiectul unei proceduri în curs de desfășurare în fața Curții de Justiție a Comunităților Europene.

(3) Orice ajutor pentru care termenul de prescripție a expirat este considerat ajutor existent.”

Istoricul cauzei

- 5 Situația de fapt aflată la originea litigiului este prezentată la punctele 1-11 din hotărârea atacată după cum urmează:

„A — Schema de reducere a contribuțiilor sociale analizată

1. Decretul ministerial italian din 5 august 1994, notificat Comisiei, definește criteriile de atribuire a reducerilor contribuțiilor sociale prevăzute de dispozițiile menționate la articolul 59 din Decretul Președintelui Republicii Italiene din 6 martie 1978 de instituire a unei scheme speciale de reducere a contribuțiilor sociale datorate de angajatori către Istituto Nazionale de la Previdenza Sociale (INPS, Institutul Național pentru Securitate Socială), în Mezzogiorno, pentru perioada cuprinsă între 1994 și 1996.
- 2 Prin Decizia 95/455/CE din 1 martie 1995 privind dispozițiile în materia reducerii, în Mezzogiorno, a contribuțiilor sociale care grevează întreprinderile și suportarea de către fisc a unora dintre aceste contribuții (JO L 265, p. 23), Comisia a declarat schema de reducere a contribuțiilor sociale menționată la punctul precedent drept compatibilă cu piața comună, sub rezerva respectării unui număr

de condiții. Această decizie prevedea în special că autoritățile italiene trebuiau să comunice Comisiei dispozițiile adoptate pentru punerea în aplicare a planului de eliminare progresivă, impus prin aceeași decizie, a schemei de ajutor analizate.

- 3 Schema de reducere a contribuțiilor sociale din prezenta cauză a fost instituită prin Legea italiană nr. 206/1995 de extindere, pentru anii 1995 și 1996, a schemei de ajutor prevăzute de Decretul ministerial din 5 august 1994, citat anterior, în ceea ce privește întreprinderile stabilite pe teritoriul insular al Venetiei și al Chioggiei. Legea italiană nr. 30/1997 a prelungit această schemă, pentru anul 1997, în favoarea întreprinderilor stabilite atât în regiunile din Mezzogiorno, cât și pe teritoriul insular al Venetiei și al Chioggiei.

- 4 Articolul 1 din Decretul ministerial din 5 august 1994 prevede o reducere generală a contribuțiilor sociale datorate de angajatori. În ceea ce privește articolul 2 din același decret, acesta prevede o scutire de la plata contribuțiilor sociale pentru locurile de muncă nou create în întreprinderi, pentru o perioadă de un an de la data angajării unui lucrător fără loc de muncă.

- 5 Din decizia [în litigiu] reiese că, potrivit datelor furnizate de INPS pentru perioada analizată, cuprinsă între 1995 și 1997, reducerile contribuțiilor sociale acordate unor întreprinderi situate pe teritoriul Venetiei și al Chioggiei, în temeiul articolului 1 din Decretul ministerial din 5 august 1994, s-au ridicat la 73 de miliarde de lire italiene (ITL) (37,7 milioane de euro) în medie pe an, repartizate între 1 645 de întreprinderi. Scutirile acordate întreprinderilor situate pe teritoriul insular al Venetiei și al Chioggiei în temeiul articolului 2 din acest decret s-au ridicat la 567 de milioane [de lire italiene] (292 831 de euro) pe an, repartizate între 165 de întreprinderi.

B — Procedura administrativă

- 6 Prin scrisoarea din 10 iunie 1997, autoritățile italiene au comunicat Comisiei Legea nr. 30/1997, menționată anterior, potrivit prevederilor Deciziei 95/455 (a se vedea punctul 2 de mai sus). Prin scrisoarea din 1 iulie 1997, urmată de o scrisoare de atenționare din 28 august 1997, Comisia a solicitat informații suplimentare privind extinderea domeniului de aplicare al schemei de reducere a contribuțiilor sociale menționate anterior în favoarea întreprinderilor stabilite în Veneția și în Chioggia.

- 7 În lipsa unui răspuns, Comisia a comunicat Republicii Italiene, prin scrisoarea din 17 decembrie 1997, decizia sa de a deschide procedura prevăzută la articolul 88 alineatul (2) CE în privința ajutoarelor prevăzute de dispozițiile Legilor nr. 206/1995 și nr. 30/1997, care extindeau domeniul de aplicare al reducerilor contribuțiilor sociale prevăzute pentru Mezzogiorno la teritoriul insular al Veneției și al Chioggiei.

- 8 La 1 decembrie 1997, autoritățile italiene au suspendat schema de reducere a contribuțiilor sociale analizată.

- 9 Decizia de deschidere a procedurii a fost publicată în *Jurnalul Oficial al Comunităților Europene* din 18 februarie 1998. Prin scrisoarea din 17 martie 1998, [...] Comitato [...], o asociație care grupează principalele organizații ale operatorilor industriali și comerciali din Veneția și care a fost constituită în urma deschiderii procedurii oficiale de investigare menționate anterior pentru a coordona acțiunile privind remedierea situației dezavantajoase a operatorilor stabiliți în Veneția, și-a prezentat observațiile și a transmis un raport, însoțit de un studiu realizat de Consorzio per la ricerca e la formazione (COSES, Consorțiul pentru Cercetare și Formare) în luna martie 1998 privind dificultățile întâmpinate de întreprinderile care activează pe teritoriul lagunei în raport cu cele stabilite pe continent. La 18 mai 1998, municipalitatea Veneția și-a prezentat de asemenea observațiile, însoțite de un prim studiu efectuat de COSES cu privire la același

subiect, datând din luna februarie 1998. În observațiile sale, municipalitatea a subliniat că printre beneficiari se numărau întreprinderile municipale, însărcinate cu prestarea unui serviciu de interes economic general. Aceasta invocă în favoarea lor aplicarea articolului 86 alineatul (2) CE. Toate aceste observații au fost transmise Republicii Italiene.

- 10 Autoritățile italiene și-au prezentat observațiile prin scrisoarea din 23 ianuarie 1999. Prin scrisoarea din 10 iunie 1999, acestea au informat Comisia că susțineau observațiile transmise de municipalitatea Veneția.
- 11 Prin Decizia din 23 iunie 1999, Comisia a solicitat Republicii Italiene să îi furnizeze toate documentele și informațiile necesare pentru a determina rolul întreprinderilor municipale și pentru a aprecia compatibilitatea măsurilor de reducere a contribuțiilor sociale analizate cu piața comună. Autoritățile italiene au răspuns prin scrisoarea din 27 iulie 1999. La 12 octombrie 1999 a avut loc la Bruxelles o reuniune între aceste autorități și reprezentanții Comisiei.”

Decizia în litigiu

- 6 Dispozitivul deciziei în litigiu are următorul cuprins:

„Articolul 1

Fără a aduce atingere dispozițiilor articolelor 3 și 4 din prezenta decizie, sunt compatibile cu piața comună ajutoarele acordate de Italia întreprinderilor stabilite pe teritoriul orașelor Veneția și Chioggia sub forma unor reduceri ale contribuțiilor sociale în temeiul Legilor nr. 30/1997 și nr. 206/1995, care fac trimitere la articolul 2 din

Decretul ministerial din 5 august 1994, dacă acestea au fost acordate următoarelor tipuri de întreprinderi:

- a) [întreprinderilor mici și mijlocii], în sensul Orientărilor comunitare privind ajutorul de stat pentru întreprinderile mici și mijlocii;

- b) întreprinderilor care nu corespund acestei definiții, dar care sunt situate într-o zonă eligibilă pentru a beneficia de derogarea prevăzută la articolul 87 alineatul (3) litera (c) din tratat;

- c) oricărei alte întreprinderi care angajează categorii de lucrători cu dificultăți deosebite de integrare sau de reintegrare în activitatea profesională în sensul Liniilor directe privind ajutoarele pentru ocuparea forței de muncă.

Aceste ajutoare constituie ajutoare incompatibile cu piața comună în cazul în care au fost acordate întreprinderilor care nu sunt [întreprinderi mici și mijlocii] și care nu sunt situate în zone eligibile să beneficieze de derogarea prevăzută la articolul 87 alineatul (3) litera (c) din tratat.

Articolul 2

Fără a aduce atingere dispozițiilor articolelor 3 și 4 din prezenta decizie, sunt incompatibile cu piața comună ajutoarele acordate de Italia sub forma unor reduceri ale contribuțiilor sociale în temeiul articolului 1 din Decretul ministerial din 5 august 1994.

Articolul 3

Ajutoarele acordate de Italia în favoarea întreprinderilor ASPIV și Consorzio Venezia Nuova sunt compatibile cu piața comună în temeiul dispoziției derogatorii prevăzute la articolul 86 alineatul (2), respectiv al dispoziției derogatorii prevăzute la articolul 87 alineatul (3) litera (d) din tratat.

Articolul 4

Măsurile puse în aplicare de Italia în favoarea întreprinderilor ACTV, Panfido SpA și AMAV nu constituie ajutoare în sensul articolului 87 din tratat.

Articolul 5

Italia ia toate măsurile necesare pentru a garanta restituirea de către beneficiari a ajutoarelor care nu sunt compatibile cu piața comună, prevăzute la articolul 1 al doilea paragraf și la articolul 2 și care au fost acordate ilegal beneficiarilor.

Rambursarea trebuie să se efectueze conform procedurilor prevăzute de legislația internă. La sumele care trebuie recuperate se aplică dobânzi, care se datorează de la data la care aceste sume au fost puse la dispoziția beneficiarilor până la data recuperării lor efective. Dobânzile se calculează pe baza ratei de referință utilizate pentru calculul echivalentului subvenție în cadrul ajutoarelor regionale.

[...]” [traducere neoficială]

Procedura în fața Tribunalului și hotărârea atacată

- 7 Împotriva deciziei în litigiu au fost introduse 59 de acțiuni la Tribunal.
- 8 Tribunalul a solicitat Republicii Italiene să precizeze dacă se consideră obligată, în temeiul articolului 5 din decizia în litigiu, să recupereze de la fiecare dintre reclamanții din aceste cauze ajutoarele în litigiu plătite.
- 9 În urma răspunsurilor Republicii Italiene, Tribunalul a declarat 22 de acțiuni inadmisibile în totalitate și 6 acțiuni inadmisibile în parte, reclamanții vizați fiind întreprinderi care nu justificau un interes de a exercita acțiunea, în măsura în care autoritățile naționale competente consideraseră, cu ocazia punerii în aplicare a deciziei în litigiu, că aceste întreprinderi nu beneficiaseră de un ajutor incompatibil cu piața comună, care să implice o obligație de recuperare în temeiul acestei decizii (Ordonanțele Tribunalului din 10 martie 2005, Gruppo ormeggiatori del porto di Venezia și alții/Comisia, T-228/00, T-229/00, T-242/00, T-243/00, T-245/00-T-248/00, T-250/00, T-252/00, T-256/00-T-259/00, T-265/00, T-267/00, T-268/00, T-271/00, T-274/00-T-276/00, T-281/00, T-287/00 și T-296/00, Rec., p. II-787, și Ordonanțele Tribunalului Confartigianato Venezia și alții/Comisia, T-266/00, Baglioni Hotels și Sagar/Comisia, T-269/00, Unindustria și alții/Comisia, T-273/00, și Principessa/Comisia, T-288/00).
- 10 La 12 mai 2005 a avut loc o întâlnire informală în prezența judecătorului raportor de la Tribunal, cu participarea reprezentanților părților, în cele 37 de cauze în care acțiunea nu fusese declarată inadmisibilă în totalitate. Părțile reprezentate și-au prezentat observațiile și și-au manifestat acordul cu privire la alegerea a patru cauze-pilot. În urma acestei întâlniri, cauzele T-254/00, T-270/00 și T-277/00, în care s-a pronunțat hotărârea atacată, și cauza T-221/00 au fost desemnate drept cauze-pilot, aceasta din urmă fiind însă radiată în urma desistării reclamantului.

- 11 Cauzele menționate au fost conexate și s-a decis unirea cu fondul a examinării excepțiilor de inadmisibilitate invocate de Comisie.
- 12 Prin hotărârea atacată, Tribunalul a declarat acțiunile admisibile, din motivele care apar la punctele 41-115 din această hotărâre. Acțiunile au fost însă declarate nefondate, având în vedere considerațiile de la punctele 117-398 din hotărârea menționată.

Concluziile părților din recurs și procedura în fața Curții

- 13 Comitato solicită Curții:

- admiterea recursului și, în consecință, anularea hotărârii atacate;

- respingerea recursului incident formulat de Comisie;

- anularea deciziei în litigiu;

- cu titlu subsidiar, anularea articolului 5 din această decizie în măsura în care impune obligația de recuperare a valorii reducerilor contribuțiilor sociale respective și prevede majorarea sumelor vizate cu dobânzi care se datorează de la data la care aceste sume au fost puse la dispoziția beneficiarilor până la data restituirii lor efective;

— obligarea Comisiei la plata cheltuielilor de judecată aferente celor două proceduri.

14 Hotel Cipriani solicită Curții:

— anularea hotărârii atacate;

— admiterea concluziilor formulate în procedura în primă instanță și, în consecință:

— cu titlu principal, anularea deciziei în litigiu;

— cu titlu subsidiar, anularea articolului 5 din această decizie în măsura în care restituirea impusă prin această dispoziție cuprinde ajutoarele acordate în temeiul principiului *de minimis* și/sau în măsura în care impune plata unor dobânzi la o rată superioară ratei plătite efectiv de întreprindere pentru propria îndatorare;

— obligarea Comisiei la plata cheltuielilor de judecată aferente celor două proceduri.

15 Italgas solicită Curții:

— admiterea recursului său și, în consecință, anularea hotărârii atacate;

- respingerea recursului incident formulat de Comisie ca vădit nefondat sau, cu titlu subsidiar, ca inoperant în raport cu unele dintre motive și ca nefondat în raport cu celelalte sau ca nefondat în totalitate;

- anularea articolelor 1 și 2 din decizia în litigiu în măsura în care acestea declară incompatibile cu piața comună reducerile contribuțiilor sociale în cauză, precum și a articolului 5 din această decizie;

- cu titlu subsidiar, trimiterea cauzei Tribunalului, în temeiul articolului 61 din Statutul Curții de Justiție;

- obligarea Comisiei la plata cheltuielilor de judecată aferente celor două proceduri sau, în orice caz, la plata cheltuielilor de judecată suplimentare determinate de recursul incident.

¹⁶ Coopservice solicită Curții:

- anularea hotărârii atacate;

- admiterea concluziilor sale formulate în primă instanță și, în consecință,
  - cu titlu principal, anularea deciziei în litigiu, în măsura în care este rezonabil și în limitele interesului recurentelor;

- cu titlu subsidiar, anularea deciziei în litigiu în măsura în care aceasta impune obligația de a recupera degrevările acordate în raport cu contribuțiile sociale, precum și obligația de a majora cuantumul acestor degrevări cu dobânzi pentru perioadele avute în vedere în decizia menționată;

- obligarea Comisiei la plata cheltuielilor de judecată aferente celor două proceduri.

17 Republica Italiană solicită Curții:

- anularea hotărârii atacate și

- anularea deciziei în litigiu.

18 Comisia solicită Curții:

- cu titlu principal, admiterea recursului său incident și, în consecință, anularea hotărârii atacate în măsura în care declară acțiunile admisibile;

- cu titlu subsidiar, respingerea recursurilor principale, cu modificarea motivării hotărârii atacate, în măsura în care este necesar;

- în orice caz, obligarea recurentelor la plata cheltuielilor de judecată aferente celor două proceduri.

- 19 Prin Ordonanța președintelui Curții din 8 aprilie 2009, cauzele C-71/09 P, C-73/09 P și C-76/09 P au fost conexe pentru buna desfășurare a procedurilor scrise și orale, precum și în vederea pronunțării hotărârii.

Cu privire la recursul incident al Comisiei

- 20 Întrucât recursul incident formulat de Comisie privește admisibilitatea acțiunilor introduse la Tribunal, aspect prealabil celor privind fondul, invocate în recursurile principale și în recursul incident al Coopservice, se impune mai întâi examinarea acestuia.
- 21 În susținerea recursului incident, Comisia formulează patru motive.

Cu privire la excepția de litispendență invocată în cadrul cauzei T-277/00

Motivarea hotărârii atacate

- 22 În ceea ce privește excepția de litispendență invocată cu privire la acțiunea din cauza T-277/00, Tribunalul a constatat, pe de o parte, că această excepție nu poate fi invocată în mod valabil în raport cu cauza T-274/00, întrucât Comitato s-a desistat în această din urmă cauză (punctul 43 din hotărârea atacată).

- 23 Pe de altă parte, în ceea ce privește litispendența în raport cu cauza T-231/00, Tribunalul a considerat că nu are obligația de a examina admisibilitatea acțiunii introduse de Comitato în cauza T-277/00 întrucât acesta formulase acțiunea împreună cu Copyservice (punctul 43 din hotărârea atacată). În plus, Tribunalul a arătat că excepția de litispendență reprezintă un obstacol pentru admisibilitatea unei acțiuni numai atunci când această acțiune opune aceleași părți, are ca obiect anularea aceleiași decizii și se întemeiază pe aceleași motive precum o acțiune pendinte. Or, în speță, acțiunile din cauzele T-277/00 și T-231/00 ar fi întemeiate, în parte, pe motive diferite (punctele 44 și 45 din hotărârea atacată). Pe de altă parte, articolul 48 alineatul (2) din Regulamentul de procedură al Tribunalului, care, în principiu, se opune invocării de motive noi pe parcursul procesului, este lipsit de relevanță în raport cu aprecierea admisibilității unei acțiuni având același obiect, care se desfășoară între aceleași părți, dar care se întemeiază pe motive distincte de cele invocate într-o acțiune anterioară (a se vedea punctul 46 de mai sus).

Argumentele părților

- 24 Prin intermediul primului dintre cele trei aspecte ale acestui motiv, Comisia arată că Tribunalul a respins în mod eronat excepția de inadmisibilitate pentru litispendență în ceea ce privește acțiunea din cauza T-277/00 în raport cu cauza T-274/00. Admisibilitatea unei acțiuni ar trebui apreciată în raport cu situația de la momentul prezentării cererii introductive, astfel încât faptul că ulterior Comitato s-a desistat de acțiunea sa în cauza T-274/00 nu poate avea drept consecință admisibilitatea acțiunii sale în cauza T-277/00. În caz contrar, s-ar încălca principiul economiei procedurale, dacă un reclamant ar putea să formuleze mai multe acțiuni și, ulterior, să o aleagă în mod discreționar pe cea pe care ar dori să o continue.
- 25 Prin intermediul celui de al doilea aspect al acestui motiv, Comisia impută Tribunalului faptul că, în ceea ce privește litispendența în raport cu cauza T-231/00, a considerat că identitatea de motive dintre acțiunea anterioară și cea ulterioară constituie

o condiție necesară a litispendenței. Or, ar reieși atât din normele de procedură din statele membre, cât și din articolul 27 din Regulamentul (CE) nr. 44/2001 al Consiliului din 22 decembrie 2000 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială (JO 2001, L 12, p. 1, Ediție specială, 19/vol. 3, p. 74) că litispendența nu presupune o astfel de condiție. Prin intermediul celui de al treilea aspect al acestui motiv, Comisia arată că Tribunalul ar fi trebuit cel puțin să respingă acțiunea din cauza T-277/00 ca urmare a litispendenței în măsura în care aceasta coincidea cu acțiunea din cauza T-231/00.

- ²⁶ Comitato arată că și Comisia, în observațiile adresate Tribunalului, a considerat că această excepție de inadmisibilitate presupune ca o acțiune să fie introdusă ulterior alteia, să se desfășoare între aceleași părți, să aibă același obiect și să se întemeieze pe aceleași motive. În consecință, Comisia nu ar putea să invoce în prezent, în recurs, motive complet noi. În plus, întrucât Comisia nu a formulat recurs împotriva Ordonanței Tribunalului Gruppo ormeggiatori del porto di Venezia și alții/Comisia, citată anterior, Comisia nu ar putea invoca acest motiv în cadrul unui recurs privind Hotărârea Tribunalului în cauza T-277/00.

Aprecierea Curții

- ²⁷ Prezentul motiv este admisibil, contrar susținerilor Comitato. Astfel, împrejurarea că, în fața Tribunalului, Comisia, în susținerea excepției sale de inadmisibilitate, a prezentat un punct de vedere juridic diferit de cel prezentat în recursul incident este lipsită de incidență, dat fiind că motivul amintit este întemeiat, precum argumentele prezentate de Comisie în primă instanță în cadrul acestei excepții, pe o pretinsă litispendență în ce privește cauza T-277/00 în raport cu cauza T-274/00.

- 28 Astfel, deși în fața Curții Comisia susține că nu se impune ca motivele de anulare formulate de o reclamantă să fie identice pentru a se constata un caz de litispendență, în condițiile în care, în fața Tribunalului, admisesese necesitatea unei astfel de identități de motive, teza Comisiei privind litispendența rămâne, în esență, identică cu cea invocată în fața Tribunalului și, în consecință, nu este vorba despre un motiv nou.
- 29 Nici Ordonanța Tribunalului Gruppo ormeggiatori del porto di Venezia și alții/Comisia, citată anterior, nu se opune examinării de către Curte a motivului prezentat de Comisie cu privire la decizia Tribunalului referitoare la excepția de litispendență care fusese invocată de această instituție în cauza T-277/00, întrucât această ordonanță nu cuprinde o apreciere privind admisibilitatea acțiunii în această din urmă cauză.
- 30 Pe fond, în ceea ce privește primul aspect al motivului, referitor la litispendență în raport cu cauza T-274/00, Tribunalul a constatat în mod întemeiat că, în urma desistării Comitato de acțiunea sa în această cauză, acțiunea sa din cauza T-277/00 nu mai era afectată de litispendență în raport cu acțiunea T-274/00.
- 31 Desigur, astfel cum susține Comisia, în general, admisibilitatea unei acțiuni trebuie apreciată în raport cu situația din momentul introducerii acesteia (a se vedea în acest sens Hotărârea din 18 aprilie 2002, Spania/Consiliul, C-61/96, C-132/97, C-45/98, C-27/99, C-81/00 și C-22/01, Rec., p. I-3439, punctul 23). Totuși, potrivit jurisprudenței, ca urmare a respingerii unei acțiuni ca inadmisibilă, litigiul rezultat din aceasta, care era pendinte, încetează să mai existe și, în consecință, situația de litispendență dispare (a se vedea în acest sens Hotărârea din 27 octombrie 1987, Diezler și alții/CES, 146/85 și 431/85, Rec., p. 4283, punctul 12).

- 32 Situația este aceeași, astfel cum a arătat avocatul general la punctul 50 din concluzii, în cazul în care, precum în speță, litigiul pendinte dispare ca urmare a faptului că reclamantul se desistează de acțiunea sa. Contrar susținerilor Comisiei, interesul de a evita ca justițiabilii să utilizeze această posibilitate contrar principiului economiei procedurale nu impune ca o situație de litispendență să persiste chiar și în raport cu o acțiune de care reclamantul s-a desistat. Astfel, acest interes este suficient protejat prin obligarea reclamantului la plata cheltuielilor de judecată, în conformitate cu articolul 69 alineatul (5) primul paragraf din Regulamentul de procedură al Curții sau cu articolul 87 alineatul (5) primul paragraf din Regulamentul de procedură al Tribunalului.
- 33 În consecință, primul aspect al prezentului motiv trebuie respins.
- 34 În ceea ce privește al doilea și al treilea aspect ale acestui motiv, referitoare la litispendență în raport cu cauza T-231/00, trebuie să se amintească faptul că, potrivit unei jurisprudențe constante, argumentele îndreptate împotriva motivelor neesențiale ale unei decizii a Tribunalului nu pot determina anularea acestei decizii și sunt, așadar, inoperante (Hotărârea din 2 septembrie 2010, Comisia/Deutsche Post, C-399/08 P, Rep., p. I-7831, punctul 75 și jurisprudența citată).
- 35 În această privință, reiese din cuprinsul punctului 43 din hotărârea atacată că Tribunalul a considerat că nu este obligat să examineze admisibilitatea acțiunii formulate de Comitato, întrucât acesta a introdus acțiunea în cauza T-277/00 împreună cu Coopservice, astfel încât, chiar dacă s-ar dovedi litispendența invocată, aceasta nu ar avea nicio incidență asupra admisibilității acțiunii, în măsura în care acțiunea a fost formulată de Coopservice, și în special asupra motivelor de fond examinate în speță de Tribunal, întrucât acestea au fost invocate împreună de cele două reclamante.
- 36 Aceste considerații, care, pe de altă parte, nu au fost contestate de Comisie, sunt conforme cu jurisprudența rezultată din Hotărârea din 24 martie 1993, CIRFS și alții/Comisia (C-313/90, Rec., p. I-1125).

- 37 Astfel, potrivit acestei jurisprudențe, întemeiată pe motive de economie procedurală [Ordonanța Președintelui Curții din 24 martie 2009, Cheminova și alții/Comisia, C-60/08 P(R), punctul 34], în cazul în care aceeași decizie este atacată de mai mulți reclamanți și s-a stabilit că unul dintre aceștia are calitate procesuală activă, nu se mai impune examinarea interesului de a exercita acțiunea al celorlalți reclamanți.
- 38 Această jurisprudență se întemeiază pe considerația că, într-o astfel de situație, este oricum necesară examinarea temeiniciei acțiunii, astfel încât aspectul dacă toți reclamanții au într-adevăr calitate procesuală activă este lipsit de relevanță.
- 39 Or, aceeași logică este aplicabilă în speță.
- 40 În această privință, trebuie subliniat că o respingere a acțiunii Comitato, astfel cum a fost solicitată de Comisie în cadrul prezentelor aspecte, nu ar fi avut nicio incidență asupra necesității ca Tribunalul să examineze motivele invocate în susținerea acțiunii din cauza T-277/00. Astfel, această acțiune a fost introdusă de Comitato și de Coopservice, împreună. Or, cu privire la aceasta din urmă nu exista o situație de litispendență, astfel încât, în orice caz, Tribunalul ar fi trebuit să examineze totalitatea motivelor respective, ceea ce ar fi lipsit de relevanță o eventuală respingere a acțiunii formulate de Comitato.
- 41 În consecință, presupunând chiar că motivarea, formulată cu titlu suplimentar la punctele 44-46 din hotărârea atacată, ar fi eronată în drept, o astfel de constatare nu ar avea nicio incidență asupra caracterului temeinic al respingerii motivelor privind excepția de litispendență în raport cu cauza T-231/00.

- 42 În aceste condiții, trebuie să se constate că aspectele al doilea și al treilea ale prezentului motiv sunt inoperante.
- 43 Având în vedere considerațiile de mai sus, se impune respingerea primului motiv al recursului incident formulat de Comisie.

Cu privire la calitatea procesuală activă a întreprinderilor reclamante în fața Tribunalului

Motivarea hotărârii atacate

- 44 Tribunalul a declarat că reclamantele din cauzele T-254/00, T-270/00 și T-277/00 au calitate procesuală activă și a constatat în special că decizia în litigiu le privește în mod individual, în sensul articolului 230 al patrulea paragraf CE.
- 45 În această privință, Tribunalul a considerat că reclamantele sunt individualizate suficient, dată fiind atingerea deosebită adusă intereselor acestora prin obligația de recuperare impusă prin decizia în litigiu, în calitate de membri ai unui cerc închis ce pot fi identificați foarte bine (punctele 76-92 din hotărârea atacată). În continuare, prin examinarea sistemului de control al ajutoarelor de stat (punctele 94-99 din această hotărâre) și a competenței autorităților naționale pentru executarea deciziei respective (punctele 100-111 din hotărârea menționată), Tribunalul a confirmat aprecierea de la punctul 92 din aceeași hotărâre potrivit căreia reclamantele sunt vizate individual (punctul 93).

Argumentele părților

- 46 Comisia susține că, în cazul în care o decizie declară o schemă de ajutoare de stat ilegală și incompatibilă cu piața comună, împrejurarea că prin această decizie se dispune recuperarea ajutoarelor plătite în temeiul schemei menționate nu poate avea drept consecință faptul că beneficiarii acestor ajutoare sunt vizați individual. Astfel, Tribunalul ar fi făcut o confuzie între noțiunea de beneficiar al schemei de ajutoare și cea de beneficiar al avantajelor prevăzute de reglementarea națională. Or, în momentul adoptării deciziei în litigiu, beneficiarii obligați să restituie ajutoarele în temeiul acesteia nu ar fi fost identificabili. În acest scop, ar fi fost necesar să se determine dacă avantajele pe care le-au primit constituie în realitate ajutoare de stat în sensul articolului 87 CE și dacă beneficiarii erau într-adevăr obligați să ramburseze ajutoarele primite, în temeiul deciziei menționate.
- 47 În plus, aceasta arată că apartenența la un cerc de beneficiari identificabili în momentul adoptării deciziei în litigiu nu este suficientă pentru a fonda un interes individual, întrucât acesta presupune ca beneficiarii să se afle într-o situație particulară de natură să oblige Comisia să țină seama de aceasta, ceea ce nu s-ar fi întâmplat în speță.
- 48 În continuare, abordarea Tribunalului ar avea drept consecință obligarea beneficiarilor unei scheme de ajutoare, în temeiul jurisprudenței rezultate din Hotărârea din 9 martie 1994, TWD Textilwerke Deggendorf (C-188/92, Rec., p. I-833, punctele 24-26), să atace la Tribunal decizia Comisiei, chiar și în lipsa certitudinii că vor fi efectiv obligați să ramburseze avantajele primite.
- 49 În ceea ce privește raționamentul formulat la punctul 94 și următoarele din hotărârea atacată, Comisia susține că Tribunalul a înlăturat în mod nejustificat criteriul formulat de aceasta potrivit căruia beneficiarii unui ajutor nu sunt vizați individual în cazul în care ajutorul este acordat în mod automat în temeiul unei scheme generale. În cele din urmă, în ceea ce privește motivele prezentate la punctul 100 și următoarele din

această hotărâre, Comisia consideră că Tribunalul nu a urmat jurisprudența Curții. Astfel, în cazul în care Comisia se pronunță în mod general și abstract cu privire la o schemă de ajutoare pe care o declară incompatibilă cu piața comună și dispune recuperarea ajutoarelor primite în temeiul acestei scheme, ulterior ar reveni statului membru sarcina de a verifica situația individuală a fiecărei întreprinderi în cauză pentru a efectua recuperarea ajutoarelor ilegale.

- 50 Potrivit Comitato și Italgas, Tribunalul a recunoscut în mod întemeiat calitatea procesuală activă a întreprinderilor reclamante.

Aprecierea Curții

- 51 Tribunalul a considerat în mod întemeiat că întreprinderile reclamante aveau calitate procesuală activă întrucât erau vizate individual prin decizia în litigiu, ca urmare a afectării speciale a situației lor juridice prin ordinul de recuperare a ajutoarelor vizate.
- 52 Astfel, pe de o parte și în conformitate cu jurisprudența constantă, alte subiecte de drept decât destinatarii unei decizii nu pot pretinde că sunt vizate individual decât dacă această decizie le aduce atingere în temeiul anumitor calități care le sunt specifice sau al unei situații de fapt care le caracterizează în raport cu orice altă persoană și, prin urmare, le individualizează într-un mod analog cu destinatarul (a se vedea Hotărârea din 15 iulie 1963, Plaumann/Comisia, 25/62, Rec., p. 197, 223, și Hotărârea din 29 aprilie 2004, Italia/Comisia, C-298/00 P, Rec., p. I-4087, punctul 36, precum și jurisprudența citată).

- 53 Pe de altă parte, pe beneficiarii efectivi ai ajutoarelor individuale acordate în temeiul unei scheme de ajutoare a căror recuperare a fost dispusă de Comisie decizia Comisiei îi privește astfel în mod individual, în sensul articolului 230 al patrulea paragraf CE (a se vedea în acest sens Hotărârea din 19 octombrie 2000, Italia și Sardegnă Lines/Comisia, C-15/98 și C-105/99, Rec., p. I-8855, punctul 34, precum și Hotărârea Italia/Comisia, citată anterior, punctele 38 și 39).
- 54 Argumentele formulate de Comisie nu pot infirma această concluzie.
- 55 Se impune să se înlăture de la bun început teza potrivit căreia obligația de recuperare impusă prin decizia în litigiu nu ar individualiza în măsură suficientă reclamantele la momentul adoptării acestei decizii. Această teză se întemeiază, pe de o parte, pe postulatul potrivit căruia recuperarea efectivă urmează să fie realizată într-o etapă ulterioară, în care va trebui să se stabilească dacă avantajele primite constituie într-adevăr ajutoare de stat care trebuie rambursate și, pe de altă parte, pe faptul că nu sunt îndeplinite condițiile în care se poate considera că beneficiarii fac parte dintr-un cerc restrâns.
- 56 Or, astfel cum a arătat avocatul general la punctele 71-82 din concluzii, ordinul de recuperare privește deja în mod individual toți beneficiarii schemei respective, în măsura în care sunt expuși, din momentul adoptării deciziei în litigiu, riscului ca avantajele pe care le-au primit să fie recuperate, iar astfel situația lor juridică este afectată. În consecință, acești beneficiari fac parte dintr-un cerc restrâns (a se vedea în acest sens Hotărârea din 17 septembrie 2009, Comisia/Koninklijke FrieslandCampina, C-519/07 P, Rep., p. I-8495, punctul 54), fără a fi necesară examinarea unor condiții suplimentare, referitoare la situații în care decizia Comisiei nu este însoțită de un ordin de recuperare. În plus, eventualitatea ca, ulterior, avantajele declarate ilegale să nu fie recuperate de la beneficiari nu exclude ca aceștia să fie considerați vizați individual.

- 57 Se impune de asemenea să se înlătore argumentul Comisiei potrivit căruia recunoașterea admisibilității acțiunilor formulate împotriva unei decizii a acesteia prin care se dispune recuperarea ajutoarelor de stat ar avea drept „efect paradoxal, negativ și anormal” constrângerea beneficiarilor ajutoarelor de stat să atace imediat decizia respectivă, chiar înainte de a ști dacă aceasta va fi urmată de un ordin de recuperare care îi vizează. Acest argument a fost deja invocat în termeni aproape identici de Comisie în cauza în care s-a pronunțat Hotărârea Italia/Comisia, citată anterior (punctul 31), fără să fi fost primit.
- 58 Astfel, posibilitatea unui justițiabil de a invoca în contextul unei proceduri naționale nevaliditatea unor dispoziții cuprinse în acte ale Uniunii presupune, desigur, că acesta nu dispunea de dreptul de a introduce, în temeiul articolului 230 CE, o acțiune directă împotriva acestor dispoziții, ale căror consecințe le suportă fără să fi fost în măsură să solicite anularea acestora (a se vedea în acest sens Hotărârea TWD Textilwerke Deggendorf, citată anterior, punctul 23, precum și Hotărârea din 29 iunie 2010, E și F, C-550/09, Rep., p. I-6213, punctele 45 și 46). Totuși, rezultă din aceeași jurisprudență că o asemenea acțiune directă trebuie să fie fără nicio îndoială admisibilă (a se vedea Hotărârea E și F, citată anterior, punctul 48, precum și Hotărârea din 17 februarie 2011, Bolton Alimentari, C-494/09, Rep., p. I-647, punctul 23).
- 59 În consecință, justițiabilii aflați în situația recurențelor nu sunt obligați să atace o decizie la Tribunal pentru a-și proteja interesele decât dacă trebuie să se considere că o astfel de acțiune este fără îndoială admisibilă. Astfel, în măsura în care nu există dubii în legătură cu admisibilitatea acțiunii directe a unui astfel de justițiabil, este rațional să se aștepte ca acesta să introducă acțiunea respectivă în termenul de două luni stabilit în acest scop prin articolul 230 CE.
- 60 În plus, este important să se observe că motivele prezentate la punctele 76-92 din hotărârea atacată sunt, prin ele însele, de natură să justifice corespunzător cerințelor legale concluzia Tribunalului, care apare la punctul 92 din această hotărâre, potrivit căreia reclamantele sunt vizate individual prin decizia în litigiu.

- 61 Totuși, în măsura în care, la punctul 251 din hotărârea atacată, se face trimitere la raționamentul formulat la punctele 100-111 din aceasta, iar acest raționament este atacat de Comisie în cadrul prezentului motiv, este important să se arate de pe acum că acest raționament este afectat de o eroare de drept.
- 62 Astfel, Tribunalul a considerat, între altele, la punctul 106 din hotărârea atacată, că nu se poate admite că, în cadrul aplicării deciziei Comisiei privind o schemă de ajutoare ilegală, statul membru vizat poate să verifice în fiecare caz individual dacă sunt îndeplinite condițiile pentru aplicarea articolului 87 alineatul (1) CE.
- 63 Or, trebuie amintit că, în cazul unui program de ajutoare, Comisia se poate limita să studieze caracteristicile programului în cauză pentru a aprecia în motivarea deciziei dacă, din cauza modalităților pe care le prevede programul, acesta asigură un avantaj considerabil beneficiarilor în raport cu concurenții lor și este de natură să profite în principal unor întreprinderi care participă la schimburile comerciale dintre statele membre. Astfel, Comisia, într-o decizie referitoare la un asemenea program, nu trebuie să efectueze o analiză a ajutorului acordat în fiecare caz individual în temeiul unei astfel de scheme. Doar în etapa recuperării ajutoarelor este necesar să se verifice situația individuală a fiecărei întreprinderi în cauză (Hotărârea din 7 martie 2002, Italia/Comisia, C-310/99, Rec., p. I-2289, punctele 89 și 91).
- 64 În consecință, aprecierile Tribunalului de la punctele 104-106 din hotărârea atacată încalcă jurisprudența potrivit căreia, în cazul în care Comisia se pronunță în mod general și abstract cu privire la o schemă de ajutoare de stat pe care o declară incompatibilă cu piața comună și dispune recuperarea sumelor primite în temeiul acesteia, revine statului membru obligația de a verifica situația individuală a fiecărei întreprinderi vizate de o astfel de operație de recuperare.

- 65 Totuși, motivele Comisiei privind raționamentul Tribunalului prezentat la punctele 100-111 din hotărârea atacată nu au, în orice caz, incidență asupra dispozitivului hotărârii menționate și, în consecință, trebuie considerate inoperante (a se vedea în acest sens, în special, Hotărârea din 12 iulie 2001, Comisia și Franța/TF1, C-302/99 P și C-308/99 P, Rec., p. I-5603, punctele 27-29).
- 66 În consecință, al doilea motiv al Comisiei nu poate fi admis.

Cu privire la calitatea procesuală activă a Comitato

Motivarea hotărârii atacate

- 67 La punctul 114 din hotărârea atacată, Tribunalul a considerat că, având în vedere jurisprudența rezultată din Hotărârea CIRFS și alții/Comisia, citată anterior, acesta nu are obligația de a examina calitatea procesuală activă a Comitato. În plus, la punctul 115 din hotărârea atacată, Tribunalul a constatat că, în orice caz, Comitato avea această calitate, în măsura în care acționa în locul membrilor săi, ale căror acțiuni ar fi trebuit declarate admisibile.

Argumentele părților

- 68 Prin intermediul celui de al treilea motiv, Comisia impută Tribunalului faptul că a transpus în mod eronat jurisprudența referitoare la asociațiile de întreprinderi în cazul unei asociații de asociații precum Comitato. În plus, nimic nu ar permite să se presupună că asociațiile respective l-au însărcinat efectiv pe acesta din urmă să asigure apărarea intereselor lor.

- 69 Potrivit Comitato, Tribunalul i-a recunoscut calitatea procesuală activă în mod justificat.

Aprecierea Curții

- 70 Trebuie subliniat de la bun început că, astfel cum s-a amintit la punctul 34 din prezenta hotărâre, argumentele îndreptate împotriva motivelor neesențiale ale unei decizii a Tribunalului nu pot determina anularea acestei decizii și, așadar, trebuie considerate inoperante.
- 71 În această privință, rezultă din cuprinsul punctului 114 din hotărârea atacată că Tribunalul a considerat că nu este obligat să examineze calitatea procesuală activă a Comitato ca urmare a faptului că întreprinderea reclamantă Coopservice avea calitate procesuală activă.
- 72 Această considerație, întemeiată pe calitatea procesuală activă a Coopservice, pe care Comisia nu o contestă în fața Curții, este conformă cu jurisprudența provenită din Hotărârea CIRFS și alții/Comisia, citată anterior, astfel cum rezultă din cuprinsul punctelor 37-40 din prezenta hotărâre.
- 73 În consecință, presupunând chiar că motivația cuprinsă la punctul 115 din hotărârea atacată este eronată în drept, trebuie subliniat că o astfel de constatare nu ar avea nicio incidență asupra temeiniciei aprecierii motivului privind calitatea procesuală activă a Comitato.

74 În aceste condiții, trebuie să se constate că al treilea motiv este inoperant.

75 În consecință, se impune respingerea celui de al treilea motiv invocat de Comisie.

Cu privire la interesul reclamantelor de a exercita acțiunea în fața Tribunalului

76 Prin intermediul celui de al patrulea motiv, Comisia impută Tribunalului faptul că nu a examinat interesul reclamantelor de a exercita acțiunea în fața Tribunalului și că nu a respins acțiunile acestora ca inadmisibile în temeiul inexistenței unui astfel de interes.

77 Acest motiv nu este întemeiat. Contrar susținerilor Comisiei, interesul reclamantelor de a exercita acțiunea nu se întemeiază pe simpla eventualitate că un ordin de recuperare le poate fi adresat de autoritățile naționale. Astfel, adoptarea deciziei în litigiu a modificat situația juridică a fiecăreia dintre acestea, în măsura în care prin aceasta au fost declarate incompatibile cu piața comună ajutoarele acordate în temeiul schemei de ajutoare vizate și primite deja de beneficiare și s-a dispus recuperarea ajutoarelor menționate. Astfel, din momentul adoptării deciziei în litigiu, întreprinderile reclamante trebuiau să se aștepte, în principiu, să fie obligate să restituie ajutoarele deja primite, ceea ce demonstrează astfel interesul lor de a exercita acțiunea. Or, Comisia nu a prezentat elemente care să permită să se considere că era exclus să li se adreseze un ordin de rambursare.

78 Având în vedere toate considerațiile de mai sus, recursul incident formulat de Comisie trebuie respins în totalitate.

Cu privire la recursurile principale

- 79 În susținerea recursurilor formulate de recurente, precum și în cadrul recursului incident formulat de Coopservice, acestea invocă motive care pot fi împărțite, în esență, în șase grupuri care privesc, în primul rând, natura compensatorie a avantajelor în cauză, în al doilea rând, criteriile afectării schimburilor și denaturării concurenței, articolul 86 alineatul (2) CE, precum și principiul nediscriminării, în al treilea rând, articolul 87 alineatul (3) literele (c) și (d) CE, în al patrulea rând, articolul 87 alineatul (2) litera (b) și alineatul (3) litera (b) CE, în al cincilea rând, articolul 14 din Regulamentul nr. 659/1999 și, în al șaselea și ultimul rând, articolul 15 din același regulament.

Cu privire la articolul 15 din Regulamentul nr. 659/1999 – calificarea drept „ajutor nou”

Motivarea hotărârii atacate

- 80 La punctele 357-367 din hotărârea atacată, Tribunalul a respins motivele îndreptate împotriva deciziei în litigiu, întemeiate pe încălcarea articolului 15 din Regulamentul nr. 659/1999 și potrivit cărora avantajele în litigiu, acordate în temeiul Legilor nr. 206/1995 și 30/1997, trebuiau calificate drept „ajutoare existente”, astfel încât termenul de prescripție de zece ani s-ar fi încheiat. În această privință, Tribunalul s-a întemeiat în special pe împrejurarea că avantajele prevăzute de Legea nr. 590/1971, prorogată prin Legea nr. 463/1972, nu au mai fost acordate după 1 iulie 1973, iar cele prevăzute de Legea nr. 502/1978, 102/1977 și 573/1977 au fost acordate până la 31 decembrie 1981. Astfel, avantajele care fac obiectul deciziei în litigiu nu ar fi avut

nicio legătură cu avantajele acordate anterior în temeiul legilor menționate, ceea ce s-ar opune calificării primelor avantaje drept „ajutoare existente”.

Argumentele părților

- ⁸¹ Comitato și Hotel Cipriani, prin intermediul celui de al cincilea motiv, precum și Coopservice, prin intermediul celui de al șaptelea motiv, arată că Tribunalul nu a examinat suficient momentul când a fost introdusă schema de reduceri a contribuțiilor sociale și nu a ținut seama de continuitatea acestei scheme, care exista de mai multe decenii. Astfel, schema respectivă ar fi fost introdusă prin Legea nr. 463/1972. Ulterior, Legea specială nr. 171/1973, care prevedea decizia de principiu privind reducerea contribuțiilor sociale, ar fi fost aplicată în cazul Venetiei. Trimiterea la dispozițiile aplicabile în cazul regiunii Mezzogiorno ar fi determinat extinderea acestei reduceri. Or, decizia de principiu prevăzută de Legea specială nr. 171/1973 nu ar fi fost abrogată niciodată.

Aprecierea Curții

- ⁸² Motivele menționate, care se impune să fie examinate primele, trebuie respinse. Astfel, se impune să se arate că niciuna dintre aceste recurente nu critică constatarea Tribunalului de la punctul 360 din hotărârea atacată, potrivit căreia avantajele prevăzute de Legile nr. 590/1971, 463/1972, 102/1977, 573/1977 și 502/1978 nu au mai fost acordate după 1 iulie 1973 sau, respectiv, după 1 ianuarie 1982. În consecință, trebuie să se considere că aceste avantaje și cele acordate în temeiul Legilor nr. 30/1997 și 206/1995 nu prezentau o legătură de continuitate, astfel încât acestea din urmă nu puteau fi calificate drept ajutoare existente și constituie în realitate ajutoare noi.

Cu privire la caracterul compensatoriu

Motivarea hotărârii atacate

- 83 Tribunalul a respins, la punctele 179-198 din hotărârea atacată, motivele pentru care decizia în litigiu ar fi calificat în mod eronat drept „ajutoare” reducerile contribuțiilor sociale în cauză, neglijând caracterul compensatoriu al acestora. Tribunalul a constatat, între altele, făcând trimitere la jurisprudența Curții, că împrejurarea că un stat membru urmărește să apropie, prin măsuri unilaterale, condițiile de concurență care există într-un anumit sector economic de cele din alte state membre nu poate înlătura caracterul de ajutor al acestor măsuri (punctele 181-184 din hotărârea menționată).

Argumentele părților

- 84 Primul aspect al primului motiv invocat de Comitato, Hotel Cipriani și Coopservice, precum și primul motiv invocat de Italgas sunt îndreptate împotriva motivelor hotărârii atacate referitoare la lipsa caracterului compensatoriu al avantajelor acordate, care apare la punctele 179-198 din această hotărâre.
- 85 În această privință, recurentele impută Tribunalului faptul că nu a ținut seama de natura compensatorie a măsurilor în litigiu. Ar exista o legătură strânsă între obiectivul de promovare a ocupării forței de muncă, pe de o parte, și dezavantajele și costurile suplimentare la care sunt expuși operatorii vizați prin aceste măsuri, pe de altă parte. Dezavantajele cu care se confruntă beneficiarii reducerilor contribuțiilor sociale

în cauză ar trebui evaluate în raport cu costurile pe care întreprinderile vizate le-ar suporta dacă ar opera pe continent, iar nu în raport cu costurile medii suportate de întreprinderile comunitare.

- 86 În plus, Tribunalul ar fi săvârșit o eroare de drept întrucât nu ar fi arătat motivarea contradictorie care ar afecta decizia în litigiu, în care s-ar fi admis, la punctul 92, că măsurile de reducere a cheltuielilor sociale erau destinate să compenseze, în ceea ce privește întreprinderea ASPIV, costurile suplimentare suportate de aceasta. De asemenea, hotărârea atacată ar fi afectată de o eroare de motivare întrucât Tribunalul ar fi admis că există situații specifice în care compensarea unui dezavantaj ar conduce la pierderea caracterului de avantaj al unei măsuri, fără a explica totuși în măsură suficientă care sunt motivele pentru care situația este diferită în speță.
- 87 Hotel Cipriani adaugă că Tribunalul ar fi trebuit să țină seama de faptul că reducerea contribuțiilor sociale se înscrie în contextul unei politici de conservare a centrului Veneției, pentru care nu este posibil un calcul exact al avantajelor și al dezavantajelor rezultate din constrângerile legate de situația particulară a acestui oraș. Tribunalul, în loc să ia în considerare în mod corespunzător două studii, dintre care unul ar viza în special contribuțiile care privesc sectorul hotelier, ar fi imputat Hotel Cipriani faptul că nu a dovedit valoarea costurilor suplimentare pe care a trebuit să le suporte în comparație cu alte hoteluri aflate în Italia sau în străinătate și care trebuiau compensate prin avantajele acordate.
- 88 Republica Italiană consideră de asemenea că Tribunalul nu a luat în considerare caracterul compensatoriu al avantajelor acordate. Acordarea acestor avantaje ar fi justificată de un criteriu economic. Astfel, comparând autoritățile italiene cu o întreprindere privată, iar contribuțiile sociale cu primele de asigurare, acest stat membru arată că, într-un caz precum cel din speță, o întreprindere privată ar fi redus primele de asigurare. În plus, ar exista o legătură directă între avantajele menționate și situația cu care sunt confruntate întreprinderile vizate, caracterizată de costul deosebit de ridicat al mâinii de lucru.

- 89 Comisia solicită Curții să respingă prezentele motive ca nefondate și să substituie motivarea Tribunalului în partea în care acesta precizează că, în situații particulare, natura compensatorie a avantajelor ar putea determina dispariția caracterului de ajutor în sensul articolului 87 CE.

Aprecierea Curții

- 90 Tribunalul a considerat în mod întemeiat, la punctele 181-184 din hotărârea atacată, că pretinsul caracter compensatoriu al avantajelor acordate în temeiul schemei în cauză nu permite respingerea calificării acestora drept „ajutoare”, în sensul articolului 87 CE.
- 91 În această privință, trebuie subliniat că, potrivit unei jurisprudențe constante, sunt considerate ajutoare de stat intervențiile care, sub orice formă, pot favoriza direct sau indirect întreprinderi sau care trebuie să fie considerate un avantaj economic pe care întreprinderea beneficiară nu l-ar fi putut obține în condiții de piață normale (Hotărârea Comisia/Deutsche Post, citată anterior, punctul 40 și jurisprudența citată).
- 92 Desigur, Curtea a precizat că, în măsura în care o intervenție a statului trebuie considerată a fi o compensație care reprezintă contraprestația serviciilor efectuate de întreprinderile care prestează un serviciu de interes general economic în executarea obligațiilor de serviciu public, astfel încât aceste întreprinderi nu profită, în realitate, de un avantaj financiar, iar această intervenție nu are, așadar, ca efect plasarea acestora într-o poziție concurențială mai favorabilă în raport cu întreprinderile concurente, o astfel de intervenție nu intră în domeniul de aplicare al articolului 87 alineatul (1) CE (a se vedea în acest sens Hotărârea Comisia/Deutsche Post, citată anterior, punctul 41 și jurisprudența citată).

- 93 Or, nici Hotel Cipriani, nici Italgas nu susțin, în cadrul primului motiv, că îndeplinesc aceste condiții. În schimb, acestea susțin că destinația avantajelor respective, și anume compensarea costurilor suplimentare legate de condițiile speciale la care sunt expuși operatorii stabiliți în Veneția, înlătură caracterul de ajutor al acestor avantaje.
- 94 În această privință, trebuie amintit mai întâi că motivele care stau la baza unei măsuri de ajutor nu sunt suficiente pentru a exclude de la început calificarea drept „ajutor”, în sensul articolului 87 CE, a unei astfel de măsuri. Astfel, alineatul (1) al acestei dispoziții nu face distincție în funcție de cauzele sau de obiectivele intervențiilor statului, însă le definește în funcție de efecte (a se vedea în acest sens Hotărârea din 3 martie 2005, Heiser, C-172/03, Rec., p. I-1627, punctul 46 și jurisprudența citată).
- 95 Trebuie adăugat că, potrivit unei jurisprudențe consacrate, împrejurarea potrivit căreia un stat membru urmărește să apropie, prin măsuri unilaterale, condițiile de concurență care există într-un anumit sector economic de cele din alte state membre nu poate înlătura caracterul de ajutor al acestor măsuri (Hotărârile citate anterior Italia/Comisia, punctul 61 și jurisprudența citată, precum și Heiser, punctul 54).
- 96 Astfel cum a arătat Tribunalul în mod întemeiat la punctele 183 și 184 din hotărârea atacată, această jurisprudență este de asemenea aplicabilă în cazul măsurilor destinate compensării unor eventuale dezavantaje ale întreprinderilor stabilite într-o anumită regiune a unui stat membru. Astfel, chiar textul Tratatului CE, care, la articolul 87 alineatul (3) literele (a) și (c), califică drept ajutoare de stat care pot fi declarate compatibile cu piața comună „ajutoarele destinate să favorizeze dezvoltarea economică a regiunilor”, precum și „ajutoarele destinate să faciliteze dezvoltarea [...] anumitor regiuni”, arată că avantajele cu aplicabilitate limitată la o parte din teritoriul statului membru supus reglementării privind ajutoarele pot constitui avantaje selectivă (a se vedea Hotărârea din 6 septembrie 2006, Portugalia/Comisia, C-88/03, Rec., p. I-7115, punctul 60).

- 97 Având în vedere aceste considerații, Tribunalul a putut respinge în mod legal motivele invocate în susținerea acțiunilor în anulare întemeiate pe pretinsa natură compensatorie a avantajelor în cauză, fără a fi obligat să examineze situații ipotetice, altele decât cele din speță, în care natura compensatorie a anumitor măsuri le-ar putea înlătura eventual caracterul de ajutor.
- 98 Pe de altă parte, Tribunalul nu a săvârșit o eroare de drept prin faptul că nu ar fi subliniat o contradicție în motivarea deciziei în litigiu, care admite, la punctul 92, în ceea ce privește întreprinderea ASPIV, că reducerile contribuțiilor sociale sunt destinate compensării costurilor suplimentare.
- 99 Trebuie să se arate că, la punctul 92 menționat, Comisia nu a decis că natura compensatorie a reducerilor contribuțiilor sociale le înlătură caracterul de ajutor. Dimpotrivă, aceasta a concluzionat în sensul aplicării derogării prevăzute la articolul 86 alineatul (2) CE. În consecință, nu reiese din cuprinsul punctului 92 din decizia în litigiu că pretinsa natură compensatorie a avantajelor acordate le-ar înlătura, în privința ASPIV, caracterul de ajutor. În consecință, decizia Comisiei nu cuprinde motive contradictorii pe care Tribunalul ar fi trebuit să le sancționeze.
- 100 Având în vedere cele de mai sus, constatarea Tribunalului potrivit căreia reducerile contribuțiilor sociale în cauză constituie ajutoare în sensul articolului 87 alineatul (1) CE este deja justificată de motivul prezentat la punctele 181-184 din hotărârea atacată, potrivit căruia obiectivul de compensare a dezavantajelor concurențiale ale întreprinderilor stabilite în Veneția și în Chioggia, urmărit de reducerile contribuțiilor sociale, nu poate înlătura caracterul de ajutor, în sensul articolului 87 alineatul (1) CE, al acestor avantaje. În consecință, criticile formulate cu privire la punctele 185-195 din hotărârea menționată sunt îndreptate împotriva unor motive neesențiale și, în consecință, sunt inoperante, în conformitate cu jurisprudența citată la punctul 65 din

prezenta hotărâre. Din același motiv, nu se impune să se examineze necesitatea de a efectua substituirea motivelor, potrivit solicitării adresate Curții de către Comisie, în ceea ce privește motivele formulate la punctele 185-187 din hotărârea amintită.

- 101 În sfârșit, în ceea ce privește observația Republicii Italiene potrivit căreia Tribunalul ar fi trebuit să aplice criteriul operatorului privat, este suficient să se arate că o comparație cu un astfel de operator este lipsită de relevanță ca urmare a faptului că acesta nu ar urmări obiective precum cele vizate prin reducerile contribuțiilor sociale în cauză, astfel cum a arătat avocatul general la punctul 121 din concluzii.
- 102 Având în vedere ansamblul considerațiilor de mai sus, primul aspect al primului motiv invocat de Comitato, de Hotel Cipriani și de Coopservice, precum și primul motiv invocat de Italgas trebuie respinse.

Cu privire la criteriile afectării schimburilor intracomunitare și denaturării concurenței, la obligațiile procedurale ale Comisiei în cadrul examinării ajutoarelor în cauză, la principiul nediscriminării, precum și la articolul 86 alineatul (2) CE

Motivele hotărârii atacate

- 103 La punctele 199-253 din hotărârea atacată, Tribunalul a respins motivele prezentate în susținerea acțiunilor în anulare și întemeiate pe încălcarea articolului 87 alineatul (1) CE, a principiului nediscriminării și a obligației de motivare. În această

privință, Tribunalul s-a întemeiat în special pe particularitățile care caracterizează examinarea unei scheme de ajutoare multisectoriale și lipsa informațiilor specifice privind reclamantele.

Argumentele părților

- 104 Al doilea aspect al primului motiv, precum și al doilea motiv invocat de Comitato, al doilea aspect al primului motiv invocat de Hotel Cipriani, motivele al doilea, al treilea și al patrulea invocate de Italgas și al doilea aspect al primului motiv, precum și al doilea motiv invocat de Coopservice sunt îndreptate împotriva motivelor expuse la punctele 199-253 din hotărârea atacată.
- 105 Recurentele, precum și Coopservice și Republica Italiană impută Tribunalului încălcarea principiului nediscriminării și încălcarea obligațiilor procedurale care trebuiau respectate de Comisie cu ocazia examinării schemei de ajutoare în cauză. Astfel, Tribunalul ar fi admis că, în ceea ce privește anumite întreprinderi municipale, Comisia putea efectua o analiză individuală a afectării schimburilor intracomunitare și a denaturării concurenței, fără a fi obligată să procedeze în același mod în raport cu alte întreprinderi și sectoare. Totuși, aceste alte întreprinderi și sectoare s-ar afla în situații identice, astfel cum ar rezulta din informațiile transmise în cadrul fazei de investigare și pe care Tribunalul le-ar fi denaturat. În plus, acesta ar fi încălcat obligația de motivare și normele care reglementează sarcina probei. În sfârșit, Tribunalul ar fi interpretat în mod eronat decizia în litigiu și nu ar fi constatat că aceasta nu era motivată suficient pentru a permite punerea sa în aplicare de către autoritățile naționale. Prin intermediul celui de al doilea motiv, Coopservice susține că hotărârea atacată încalcă articolul 86 alineatul (2) CE, în măsura în care această dispoziție nu a fost aplicată în privința sa.

106 Potrivit Comisiei, se impune respingerea acestor motive. Totuși, în ceea ce privește nerespectarea sarcinii probei, aceasta admite că jurisprudența la care se face trimitere la punctele 208 și 233 din hotărârea atacată nu este pertinentă și, în consecință, nu poate fi inclusă în motivarea raționamentului reținut. Prin urmare, Comisia solicită Curții să o substituie pe aceasta cu alte motive, prin adoptarea unui raționament întemeiat pe particularitățile care caracterizează examinarea unei scheme de ajutoare multisectoriale.

Aprecierea Curții

107 În scopul de a aprecia motivele invocate împotriva motivelor hotărârii atacate și prezentate la punctele 199-253 din aceasta, trebuie să se examineze mai întâi considerațiile reținute de Tribunal cu privire la domeniul de aplicare al deciziei în litigiu și, ulterior, pe cele referitoare la obligațiile procedurale pe care Comisia trebuie să le respecte cu ocazia examinării unei scheme de ajutoare multisectoriale.

— Domeniul de aplicare și motivarea deciziei în litigiu

108 Recurențele impută Tribunalului, în esență, faptul că a interpretat în mod eronat decizia în litigiu și că a considerat în mod greșit că aceasta ar fi suficient de precisă pentru a permite punerea sa în aplicare de către autoritățile naționale.

109 În această ultimă privință, recurențele susțin că decizia în litigiu nu precizează criteriile potrivit cărora autoritățile naționale pot determina dacă o reducere a contribuțiilor sociale constituie efectiv pentru beneficiarul acesteia un ajutor incompatibil cu piața comună. Astfel, scrisorile Comisiei din lunile august și octombrie 2001, adresate

autorităților italiene în cadrul punerii în aplicare a deciziei în litigiu, ar fi fost necesare în scopul de a furniza criteriile necesare pentru a iniția executarea deciziei respective în raport cu întreprinderile beneficiare ale schemei de ajutoare în cauză. Întrucât a considerat că aceste scrisori se înscriu numai în cadrul de cooperare loială dintre această instituție și autoritățile naționale, Tribunalul ar fi admis în mod nejustificat posibilitatea Comisiei de a recurge în acest scop la simple scrisori, în loc să indice chiar în decizia sa toate elementele necesare pentru punerea în aplicare a acesteia.

- 110 În plus, Comisia nu poate adopta o decizie care se limitează în general la o apreciere foarte abstractă, însă care, în anumite cazuri, provine dintr-o analiză a unor cazuri individuale, fără a însoți această decizie de precizări referitoare la domeniul său de aplicare, care ar permite punerea ei în aplicare de către autoritățile naționale.
- 111 Având în vedere aceste critici, trebuie amintit că Tribunalul a considerat, la punctul 251 din hotărârea atacată, că nu revine autorităților naționale, cu ocazia executării deciziei în litigiu, sarcina de a verifica în fiecare caz individual dacă sunt îndeplinite condițiile pentru aplicarea articolului 87 alineatul (1) CE. În plus, rezultă din cuprinsul punctelor 100-111 din această hotărâre, la care face trimitere punctul 251 din aceasta, că Tribunalul a interpretat decizia în litigiu în sensul că exclude calificarea drept ajutor și, în consecință, recuperarea numai în cazul reducerilor contribuțiilor sociale care respectă regula *de minimis*. Având în vedere aceste considerații, Tribunalul a decis, astfel cum reiese cu claritate din cuprinsul punctelor 251 și 252 din hotărârea menționată, că decizia în litigiu este suficient de precisă și de motivată pentru a permite punerea sa în aplicare de autoritățile naționale.
- 112 Această analiză a domeniului de aplicare al deciziei în litigiu este totuși afectată de o eroare de drept.

- 113 Astfel, potrivit articolului 5 din decizia în litigiu, Republica Italiană ia toate măsurile necesare pentru a garanta restituirea de către beneficiari a „ajutoarelor care nu sunt compatibile cu piața comună”. Executarea acestei obligații presupune, așadar, să se stabilească în prealabil că avantajele acordate pot fi calificate drept ajutoare de stat. Articolele 1-3 din această decizie prevăd ajutoarele compatibile cu piața comună și pe cele incompatibile cu aceasta, iar articolul 4 din decizia amintită constată că, pentru societățile menționate în acesta, avantajele acordate nu constituie ajutoare. În plus, astfel cum Tribunalul a arătat în mod pertinent la punctul 103 din hotărârea atacată, avantajele care respectă regula *de minimis* nu pot fi calificate drept ajutoare de stat.
- 114 Rezultă din interpretarea considerentelor (49) și (50) ale deciziei în litigiu că aceasta s-a limitat, în ceea ce privește criteriile de afectare a schimburilor intracomunitare și de denaturare a concurenței, la o analiză a caracteristicilor schemei de ajutoare în cauză. Astfel, Comisia s-a limitat să verifice dacă unele dintre întreprinderile care beneficiază de reduceri ale contribuțiilor sociale în temeiul acestei scheme în cauză desfășoară activități economice care pot afecta schimburile dintre statele membre și pot denatura concurența, dat fiind că o astfel de verificare era suficientă pentru a stabili competența acesteia în vederea efectuării unei analize a compatibilității schemei menționate cu piața comună.
- 115 În consecință, înainte de a iniția recuperarea unui avantaj, autoritățile naționale erau obligate să verifice în fiecare caz individual dacă, în raport cu beneficiarul său, avantajul acordat putea denatura concurența și putea afecta schimburile intracomunitare, întrucât, în caz contrar, această verificare suplimentară, esențială pentru calificarea drept ajutoare de stat a avantajelor individuale primite, nu ar putea avea loc.
- 116 De asemenea, concluzia Tribunalului potrivit căreia decizia în litigiu este suficient motivată pentru a permite aplicarea sa de către autoritățile naționale este afectată de o eroare de drept. Astfel, rezultă din cuprinsul punctelor 251 și 252 din hotărârea atacată că, pentru a ajunge la această concluzie, Tribunalul s-a întemeiat tocmai pe

interpretarea sa eronată a domeniului de aplicare al acestei decizii, potrivit căreia autoritățile naționale nu erau obligate să verifice în fiecare caz individual dacă, în raport cu beneficiarul său, avantajul acordat putea denatura concurența și putea afecta schimburile intracomunitare.

- 117 Or, astfel cum rezultă din cuprinsul punctelor 61-64 din prezenta hotărâre, această interpretare a Tribunalului nu urmează jurisprudența referitoare la obligațiile autorităților naționale cu ocazia executării unei decizii a Comisiei.
- 118 Totuși, trebuie amintit că, în ipoteza în care motivarea unei hotărâri a Tribunalului relevă o încălcare a dreptului Uniunii, însă dispozitivul acesteia apare ca fiind întemeiat pentru alte motive de drept, o astfel de încălcare nu este de natură să determine anularea acestei hotărâri și că se impune efectuarea unei substituiri a motivelor (a se vedea în acest sens Hotărârea din 9 septembrie 2008, FIAMM și alții/Consiliul și Comisia, C-120/06 P și C-121/06 P, Rep., p. I-6513, punctul 187 și jurisprudența citată).
- 119 Astfel, având în vedere cuprinsul și domeniul de aplicare al deciziei în litigiu și ținând seama de punctele 61-64, precum și de punctele 113-117 din prezenta hotărâre, trebuie să se examineze dacă aceasta este motivată suficient pentru a permite punerea sa în aplicare de către autoritățile naționale.
- 120 În această privință, trebuie observat că verificarea pe care autoritățile naționale trebuie să o realizeze cu privire la situația individuală a fiecărui beneficiar vizat trebuie să fie delimitată suficient prin decizia Comisiei privind schema de ajutoare însoțită de un ordin de recuperare. Pe de o parte, astfel cum reiese din cuprinsul punctului 196 din concluziile avocatului general, o astfel de decizie trebuie să permită identificarea cu claritate a domeniului său de aplicare. Pe de altă parte, astfel cum susțin recurențele, o astfel de decizie trebuie să includă în sine toate elementele esențiale pentru punerea sa în aplicare de către autoritățile naționale, excluzând astfel ipoteza

stabilirii ulterioare a conținutului real al acestei decizii, prin intermediul unui schimb de scrisori între Comisie și autoritățile naționale.

121 În raport cu aceste principii, decizia în litigiu se dovedește suficient motivată. Astfel, după cum a arătat avocatul general la punctele 197 și 198 din concluzii, în ceea ce privește evaluarea posibilității ca reducerile contribuțiilor sociale să aibă drept rezultat denaturarea concurenței și afectarea schimburilor intracomunitare, rezultă în mod suficient de clar din motivarea acestei decizii că Comisia s-a limitat, în mod evident, să evalueze schema de ajutoare în sine. Astfel, autoritățile naționale erau obligate să verifice în fiecare caz individual dacă reducerile acordate erau de natură să denatureze concurența și să afecteze schimburile intracomunitare. În schimb, în ceea ce privește eventuala natură compensatorie a avantajelor acordate, constatarea existentă în decizia în litigiu potrivit căreia această natură nu ar pune în discuție calificarea drept ajutoare a acestor avantaje este valabilă în mod general, fiind obligatorie pentru autoritățile naționale.

122 În consecință, nu se poate considera că scrisorile Comisiei din lunile august și octombrie 2001 demonstrează motivarea insuficientă a deciziei în litigiu.

123 Nici aceste scrisori nu au stabilit ulterior cuprinsul real al deciziei în litigiu.

124 Desigur, astfel cum arată Italgas, Comisia a arătat în scrisorile menționate că, pentru anumiți operatori din sectoare determinate, avantajele acordate nu constituie ajutoare de stat ca urmare a neafectării schimburilor dintre statele membre. Totuși, astfel de explicații, care au drept obiect clarificarea aplicării condițiilor referitoare la noțiunea

de ajutor de stat în cazuri individuale, se inserează în cadrul stabilit prin decizia în litigiu.

- 125 În schimb, dacă s-ar impune ca decizia prin care se dispune recuperarea ajutoarelor ilegale să conțină neapărat astfel de precizări, s-ar repune în discuție posibilitatea Comisiei de a aprecia o schemă de ajutoare în funcție de caracteristicile sale generale, recunoscută acesteia prin jurisprudența menționată la punctul 63 din prezenta hotărâre. Pe de altă parte, principiul cooperării loiale dintre Comisie și statele membre ar risca să nu fie respectat în cazul în care Comisia nu ar avea posibilitatea de a furniza informații în scopul de a facilita executarea corectă a unei astfel de decizii de către statul membru vizat. Așadar, astfel cum a precizat în mod corect Tribunalul la punctul 252 din hotărârea atacată, scrisorile adresate în speță de Comisie autorităților naționale se înscriu în cadrul cooperării loiale dintre Comisie și autoritățile naționale.
- 126 Având în vedere considerațiile de mai sus, trebuie să se constate că Tribunalul a interpretat în mod eronat domeniul de aplicare al deciziei în litigiu, însă această eroare nu poate determina anularea hotărârii atacate, dat fiind că decizia se dovedește a fi motivată suficient pentru a permite executarea sa de către autoritățile naționale.
- 127 În consecință, criticile îndreptate împotriva acestei părți din hotărârea atacată trebuie respinse.

— Obligații procedurale ale Comisiei

- 128 Recurentele impută Tribunalului faptul că a considerat în mod eronat că Comisia își respectase obligațiile procedurale care îi revin în cadrul examinării schemei de ajutoare în cauză. În special, potrivit recurentelor, Comisia nu ar fi luat în considerare

caracterul local al prestațiilor și ar fi încălcat articolul 86 alineatul (2) CE, precum și principiul nediscriminării, atunci când a examinat situația individuală a întreprinderilor municipale, fără a proceda în același mod pentru întreprinderi private aflate în situații analoge. În plus, recurențele reproșează Tribunalului o denaturare a probelor.

¹²⁹ În scopul aprecierii acestor critici, trebuie arătat cu titlu introductiv că, la punctele 209 și 228-231 din hotărârea atacată, Tribunalul s-a întemeiat pe jurisprudența privind examinarea schemelor de ajutoare atunci când a concluzionat că, în principiu, Comisia nu avea obligația să efectueze o examinare a diferitelor sectoare care au beneficiat de schema în cauză.

¹³⁰ Aceste considerații sunt conforme jurisprudenței Curții potrivit căreia, în cazul unei scheme de ajutoare, Comisia se poate limita să analizeze caracteristicile generale ale schemei în cauză, fără a fi obligată să examineze fiecare caz concret în care se aplică (a se vedea în special Hotărârea Italia și Sardegnă Lines/Comisia, citată anterior, punctul 51, Hotărârea din 29 aprilie 2004, Grecia/Comisia, C-278/00, Rec., p. I-3997, punctul 24, precum și Hotărârea din 15 decembrie 2005, Unicredito Italiano, C-148/04, Rec., p. I-11137, punctul 67) în scopul de a verifica dacă schema amintită cuprinde elemente de ajutor.

¹³¹ În primul rând, recurențele impută Tribunalului faptul că a considerat în mod eronat, astfel cum rezultă din cuprinsul punctelor 224, 235 și 249 din hotărârea atacată, că, în cadrul examinării unei scheme de ajutoare, Comisia poate invoca o prezumție referitoare la existența condițiilor de aplicare a noțiunii de ajutor de stat, și anume, în speță, a condițiilor privind afectarea schimburilor dintre statele membre și denaturarea concurenței.

- 132 Desigur, nu se contestă că noțiunea de ajutor de stat are caracter juridic și că trebuie interpretată pe baza unor elemente obiective, iar Comisia nu are competența de a aprecia calificarea unei măsuri drept „ajutor de stat”, în sensul articolului 87 alineatul (1) CE, aceasta fiind supusă unui control jurisdicțional, în principiu integral (a se vedea în acest sens Hotărârea din 22 decembrie 2008, *British Aggregates/Comisia*, C-487/06 P, Rep., p. I-10515, punctele 111 și 112).
- 133 Totuși, considerațiile reținute de Tribunal, legate atât de particularitățile examinării unei scheme de ajutoare de stat, cât și de natura avantajelor acordate ca ajutoare pentru funcționare, sunt, prin ele însele, de natură să justifice corespunzător cerințelor legale concluziile formulate la punctele 249 și 250 din hotărârea atacată, astfel încât, în orice caz, prezentul motiv este inoperant.
- 134 Astfel, pe de o parte, în conformitate cu jurisprudența, Comisia nu este obligată să dovedească existența unei incidențe reale a ajutoarelor asupra schimburilor comerciale dintre statele membre și o denaturare efectivă a concurenței, ci numai să examineze dacă aceste ajutoare sunt susceptibile să afecteze schimburile amintite și să denatureze concurența (Hotărârea din 15 decembrie 2005, *Italia/Comisia*, C-66/02, Rec., p. I-10901, punctul 111).
- 135 Pe de altă parte, Tribunalul s-a întemeiat atât pe particularitățile examinării unei scheme de ajutor, cât și pe natura avantajelor acordate drept ajutoare pentru funcționare. În ceea ce privește primul punct, Tribunalul, apreciind schema în cauză în raport cu caracteristicile sale generale, a constatat la punctele 246-250 din hotărârea atacată că, în conformitate cu jurisprudența Curții citată la punctele amintite, cuantumul redus al ajutorului sau faptul că cea mai mare parte a beneficiarilor își exercitau activitatea la nivel local nu poate avea drept consecință imposibilitatea ca ajutoarele acordate în temeiul acestei scheme să afecteze schimburile dintre statele membre și să determine o denaturare a concurenței.

- 136 Cu privire la al doilea punct, trebuie amintit că ajutoarele pentru funcționare, și anume ajutoarele care, precum cele din speță, au drept scop să degreveze o întreprindere de costurile pe care aceasta ar fi trebuit în mod normal să le suporte în cadrul administrării sale curente sau al activităților sale obișnuite, denaturează, în principiu, condițiile privind concurența (a se vedea Hotărârea din 19 septembrie 2000, Germania/Comisia, C-156/98, Rec., p. I-6857, punctul 30).
- 137 În consecință, critica potrivit căreia Tribunalul ar fi recunoscut în mod eronat Comisiei posibilitatea de a recurge la o prezumție în ceea ce privește afectarea schimburilor dintre statele membre și denaturarea concurenței este, în orice caz, lipsită de incidență în raport cu dispozitivul hotărârii atacate și, în consecință, trebuie considerată drept inoperantă, în conformitate cu jurisprudența menționată la punctul 65 din prezenta hotărâre.
- 138 În al doilea rând, recurențele impută Tribunalului faptul că a considerat în mod eronat că sarcina de a face dovada că avantajele în cauză nu constituie ajutoare în sensul articolului 87 alineatul (1) CE revine autorităților italiene.
- 139 Reiese totuși din analiza prezentată la punctele 209-211 din hotărârea atacată și din examinarea care urmează acesteia că, pentru a ajunge la concluziile prezentate la punctele 249-251 din hotărâre, Tribunalul s-a întemeiat nu pe faptul că sarcina probei ar reveni Republicii Italiene, ci pe particularitățile unei scheme de ajutoare de stat și pe relevanța informațiilor primite în vederea acestei examinări. În consecință, simpla mențiune de la punctul 232 din hotărârea amintită potrivit căreia împărțirea sarcinii probei este subordonată respectării obligațiilor procedurale care revin Comisiei și, respectiv, statului membru vizat este lipsită de relevanță în raport cu examinarea efectuată de Tribunal și, așadar, nu permite să se interpreteze hotărârea atacată în sensul că ar atribui statelor membre sarcina de a dovedi neîndeplinirea condițiilor care caracterizează noțiunea de ajutor de stat.

- 140 În consecință, critica întemeiată pe nerespectarea sarcinii probei se bazează pe o interpretare eronată a hotărârii atacate și, în consecință, trebuie respinsă ca neîntemeiată.
- 141 În al treilea rând, recurențele susțin că hotărârea Tribunalului, precum și decizia în litigiu sunt afectate de o eroare de motivare și de încălcarea principiului nediscriminării. Întreprinderile municipale, pe de o parte, și întreprinderile private, pe de altă parte, care s-ar afla în situații comparabile, ar fi tratate în mod discriminatoriu. Precum întreprinderile municipale, Italgas și Hotel Cipriani ar desfășura activități strict locale, excluzându-se posibilitatea ca avantajele de care beneficiază acestea să afecteze schimburile intracomunitare.
- 142 Având în vedere informațiile care au fost transmise Comisiei, aceasta ar fi avut obligația să examineze individual, în ceea ce privește anumite sectoare sau anumite întreprinderi, dacă avantajele respective pot afecta schimburile intracomunitare și pot denatura concurența sau dacă derogarea prevăzută la articolul 86 alineatul (2) CE este aplicabilă. Cel puțin, Comisia ar fi trebuit să solicite informații suplimentare autorităților naționale, astfel cum a procedat în cazul întreprinderilor municipale.
- 143 În această privință, recurențele se referă în special la studiile efectuate de COSES în 1998, menționate la punctul 9 din hotărârea atacată, precum și la scrisorile administrației orașului Veneția din 18 mai 1998 și ale guvernului italian din 23 ianuarie și din 10 iunie 1999, transmise Comisiei cu ocazia examinării schemei de ajutoare în cauză. Acestea ar cuprinde indicații clare potrivit cărora riscul afectării schimburilor intracomunitare sau al denaturării concurenței era inexistent pentru anumite sectoare și întreprinderi, având în vedere caracterul local al activităților lor. În special, cu privire la hoteluri, s-ar impune să se delimiteze local pietele, întrucât turiștii ar alege mai întâi destinația și ulterior hotelul sau restaurantul. Întrucât nu ar exista un raport de concurență între hotelurile din Veneția și cele din alte orașe, reducerile contribuțiilor sociale în cauză nu ar fi putut afecta schimburile intracomunitare.

Coopservice arată în plus că desfășoară un serviciu de interes economic general și susține, prin intermediul celui de al doilea motiv, că hotărârea atacată încalcă articolul 86 alineatul (2) CE.

¹⁴⁴ În raport cu aceste critici, trebuie arătat că, în speță, nu este vorba despre a stabili dacă avantajele acordate întreprinderilor recurente au determinat efectiv o denaturare a concurenței și o afectare a schimburilor intracomunitare. Se impune să se examineze numai dacă Comisia, întrucât a realizat o analiză a situației individuale a întreprinderilor municipale, era obligată, în temeiul principiului nediscriminării, să deroge de la abordarea sa bazată pe o examinare a schemei în cauză în funcție de caracteristicile sale generale și cu privire la întreprinderile recurente și la sectoarele în care acestea își desfășoară activitatea, având în vedere informațiile primite cu privire la acestea.

¹⁴⁵ Astfel, rezultă din hotărârea atacată că, în ceea ce privește, pe de o parte, situația Hotel Cipriani, a Italgas și a Coopservice, Tribunalul a examinat studiile COSES și scrisorile menționate mai sus și a constatat la punctele 214-216 și 241 din hotărârea amintită că, în cursul procedurii de investigare, Comisia nu a primit nicio informație specifică referitoare la aceste întreprinderi care ar fi putut da naștere obligației procedurale de a lua în considerare situația individuală a acestora.

¹⁴⁶ În ceea ce privește, pe de altă parte, situația sectoarelor construcțiilor, comerțului, hotelier și al serviciilor de interes economic general, ar trebui să se arate că, în urma examinării informațiilor prezentate prin aceste studii și prin aceste scrisori, Tribunalul a considerat la punctul 240 din hotărârea atacată că nici pentru aceste sectoare nu existau informații specifice care să poată determina obligația procedurală a Comisiei de a se informa la autoritățile italiene în legătură cu aceste sectoare.

- 147 În schimb, astfel cum a constatat Tribunalul la punctele 244 și 245 din hotărârea atacată, în ceea ce privește întreprinderile municipale, existau informații desigur incomplete, dar specifice, care obligă Comisia să se informeze la autoritățile menționate cu privire la acestea.
- 148 În consecință, potrivit concluziei Tribunalului de la punctele 242-245, precum și 249 și 250 din hotărârea menționată, Comisia nu era obligată să deroge, în ceea ce privește Hotel Cipriani, Italgas și Coopservice, precum și sectoarele construcțiilor, comerțului, hotelier și al serviciilor de interes economic general, de la abordarea sa care consta în examinarea caracteristicilor generale ale schemei în cauză și, în plus, decizia în litigiu este suficient motivată în această privință și nu încalcă principiul nediscriminării.
- 149 În măsura în care recurențele contestă aceste aprecieri ale Tribunalului, trebuie să se amintească faptul că, potrivit unei jurisprudențe constante, din articolul 225 CE și din articolul 58 primul paragraf din Statutul Curții de Justiție rezultă că Tribunalul este singurul competent, pe de o parte, să constate faptele, cu excepția cazului în care inexactitatea materială a constatărilor sale ar rezulta din înscrisurile de la dosar, și, pe de altă parte, să aprecieze aceste fapte. Odată ce Tribunalul a constatat sau a apreciat faptele, Curtea este competentă, în temeiul articolului 225 CE, să exercite un control al calificării juridice a acestor fapte și al consecințelor juridice care au fost stabilite de Tribunal pe baza acestora (Hotărârea British Aggregates/Comisia, citată anterior, punctul 96 și jurisprudența citată).
- 150 În schimb, Curtea nu este competentă să se pronunțe asupra situației de fapt și nici, în principiu, să examineze probele pe care Tribunalul le-a reținut în susținerea acesteia (a se vedea în acest sens Hotărârea British Aggregates/Comisia, citată anterior, punctul 97 și jurisprudența citată)

- 151 Astfel, criticile potrivit cărora, în raport cu informațiile specifice primite de Comisie în cadrul procedurii de investigare, Tribunalul ar fi trebuit să concluzioneze în sensul obligației Comisiei de a realiza, pentru anumite sectoare sau întreprinderi, o examinare a cazurilor individuale sau de a se adresa autorităților italiene pentru a primi informații suplimentare trebuie respinse ca inadmisibile, în măsura în care sunt îndreptate împotriva aprecierilor Tribunalului privind situația de fapt.
- 152 În măsura în care Italgas impută Tribunalului o denaturare a elementelor de probă, trebuie amintit că, în temeiul articolului 225 CE, al articolului 51 primul paragraf din Statutul Curții de Justiție și al articolului 112 alineatul (1) primul paragraf litera (c) din Regulamentul de procedură al Curții, atunci când invocă o denaturare a elementelor de probă de către Tribunal, reclamantul trebuie să indice în mod precis elementele care ar fi fost denaturate de această instanță și să demonstreze erorile de analiză care, în opinia sa, ar fi condus Tribunalul la această denaturare (Hotărârea din 17 iunie 2010, Lafarge/Comisia, C-413/08 P, Rep., p. I-5361, punctul 16 și jurisprudența citată).
- 153 În plus, o asemenea denaturare are loc atunci când, fără a recurge la noi elemente de probă, aprecierea elementelor de probă existente apare ca fiind vădit greșită (Hotărârea Lafarge/Comisia, citată anterior, punctul 17).
- 154 Italgas se referă în această privință la scrisorile din 23 ianuarie și din 10 iunie 1999 ale autorităților italiene și la scrisoarea din 18 mai 1998 a administrației orașului Veneția.
- 155 În ceea ce privește, în primul rând, scrisorile din 23 ianuarie 1999 ale autorităților italiene și scrisoarea din 18 mai 1998 a administrației orașului Veneția, trebuie să se arate că Italgas nu susține în mod suficient de circumstanțiat că interpretarea scrisorilor menționate efectuată de Tribunal ar fi în contradicție cu conținutul acestor înscrisuri, în scopul de a permite Curții să verifice dacă aprecierea acestor scrisori este

vădit eronată (a se vedea prin analogie Hotărârea din 10 februarie 2011, Activision Blizzard Germany/Comisia, C-260/09 P, Rep., p. I-419, punctul 52).

156 Astfel, pe de o parte, Italgas se limitează să arate, fără nicio trimitere specifică la textul acestor scrisori, că ar rezulta din acestea că autorii lor ar fi evocat, „deși în termeni generali”, caracterul local al anumitor sectoare, excluzând posibilitatea ca avantajele sociale acordate acestor sectoare să aibă un impact asupra schimburilor intracomunitare. Pe de altă parte, trebuie să se arate că Tribunalul a luat poziție tocmai cu privire la aceste documente, la punctele 214-216, precum și la punctele 240 și 241 din hotărârea atacată, fără ca afirmațiile cu caracter general ale Italgas să fie de natură să demonstreze că această apreciere ar fi vădit eronată.

157 În ceea ce privește, în al doilea rând, scrisoarea din 10 iunie 1999 a autorităților italiene, la care Italgas se referă mai precis, reproducând textual partea din scrisoarea respectivă în legătură cu care susține că ar fi făcut obiectul unei denaturări de către Tribunal, trebuie arătat că, în privința scrisorii menționate, acesta a constatat, la punctul 214 din hotărârea atacată, că „guvernul italian [...] s-a alăturat cererii de derogare în temeiul articolului 86 alineatul (2) CE în favoarea întreprinderilor municipale [...]”.

158 Or, Italgas nu contestă această constatare efectuată de Tribunal, ci readuce în discuție concluzia formulată la punctele 243 și 244 din hotărârea atacată pe baza tuturor observațiilor și a documentelor transmise Comisiei în decursul procedurii administrative, potrivit căreia Comisia nu era obligată să obțină informații suplimentare de la autoritățile naționale în scopul de a verifica dacă sunt îndeplinite condițiile de aplicare a articolului 87 alineatul (1) CE privind afectarea schimburilor intracomunitare și impactul asupra concurenței în diferitele sectoare de activitate vizate în care funcționau întreprinderile recurente, în lipsa unor informații precise referitoare la acestea.

- 159 În aceste condiții, reiese că Tribunalul nu a denaturat elementele de probă ci, astfel cum a arătat avocatul general la punctul 174 din concluzii, Italgas urmărește în realitate să obțină o nouă apreciere a acestora, aspect aflat în afara competenței Curții.
- 160 În consecință, Tribunalul nu a săvârșit nicio eroare de drept atunci când a constatat că, în lipsa informațiilor specifice privind întreprinderile reclamante și sectoarele în care își desfășoară activitatea, Comisia nu era obligată, în temeiul principiului nediscriminării, să deroge de la abordarea sa întemeiată pe examinarea schemei de ajutoare în cauză potrivit caracteristicilor generale ale acesteia și să efectueze o analiză a situației lor individuale. În lipsa unor astfel de informații specifice, nu se impune nici să se examineze dacă exista o obligație a Comisiei să deroge de la această abordare în temeiul obligației sale de a efectua o examinare diligentă și imparțială.
- 161 Având în vedere cele de mai sus, al doilea aspect al primului motiv și al doilea motiv invocate de Comitato, al doilea aspect al primului motiv invocat de Hotel Cipriani, motivele al doilea, al treilea și al patrulea invocate de Italgas, precum și al doilea aspect al primului motiv și al doilea motiv invocate de Coopservice trebuie respinse.

Cu privire la articolul 87 alineatul (3) literele (c) și (d) CE, precum și la obligația de motivare

Motivarea hotărârii atacate

- 162 La punctele 280-314 din hotărârea atacată, Tribunalul a respins motivele prezentate în susținerea acțiunilor în anulare întemeiate pe aplicarea eronată a articolului 87 alineatul (3) litera (c) CE și pe nemotivare. Chiar admitând că, în cazuri particulare,

Comisia poate să deroge de la comunicările și de la liniile sale directoare, Tribunalul a constatat în special că, în speță, Comisia nu era obligată să procedeze astfel. Decizia în litigiu ar fi motivată suficient. În orice caz, natura reducerilor contribuțiilor sociale, respectiv cea a ajutoarelor pentru funcționare s-ar opune admiterii acestora în cadrul unei astfel de derogări.

- 163 La punctele 322-329 din hotărârea atacată, Tribunalul a respins motivele potrivit cărora Comisia ar fi refuzat în mod nejustificat să aplice excepția referitoare la politica culturală prevăzută la articolul 87 alineatul (3) litera (d) CE. Tribunalul s-a întemeiat în această privință în special pe faptul că modalitățile de aplicare a reducerilor contribuțiilor sociale în cauză nu garantează urmărirea obiectivelor de politică culturală, considerând, pe de altă parte, că principiul nediscriminării nu a fost încălcat de Comisie atunci când aceasta a aplicat excepția menționată în cazul Consorzio Venezia Nuova, iar nu și în cazul recurențelor.

Argumentele părților

- 164 În primul rând, Comitato și Hotel Cipriani, prin intermediul celui de al doilea și, respectiv, prin intermediul celui de al treilea motiv, precum și Coopservice, prin intermediul celui de al treilea motiv, susțin că Tribunalul a interpretat în mod eronat articolul 87 alineatul (3) litera (c) CE. Tribunalul nu ar fi controlat efectiv exercitarea marjei de apreciere de care dispune Comisia și s-ar fi limitat să examineze eventuala existență a motivelor „specifice” sau „noi” care pot justifica acordarea avantajelor în cauză, fără a examina efectiv dacă a existat o obligație a Comisiei de a efectua o aplicare *ad-hoc* a dispoziției menționate. Or, obiectivul acordării acestor avantaje ar fi în deplină concordanță cu obiectivele schemei comunitare de ajutoare regionale. Potrivit Republicii Italiene, Tribunalul ar fi trebuit să anuleze decizia în litigiu ca urmare a

încălțării articolului 253 CE. Ar fi fost posibilă acordarea derogării prevăzute la articolul 87 alineatul (3) litera (c) CE fără a fi necesară o modificare a liniilor directoare formulate în acest scop de Comisie.

165 În al doilea rând, Comitato și Hotel Cipriani, prin intermediul celui de al patrulea și, respectiv, al celui de al treilea motiv, precum și Coopservice, prin intermediul celui de al patrulea motiv, susțin că Tribunalul a încălcat articolul 87 alineatul (3) litera (d) CE. Toți operatorii economici din centrul istoric al Veneției ar fi obligați să suporte contribuții suplimentare impuse ca urmare a obiectivului de conservare a patrimoniului acestui oraș. Reducerea contribuțiilor sociale în cauză ar reduce costul mâinii de lucru, facilitând astfel lucrările necesare în vederea conservării acestui patrimoniu. În plus, motivarea hotărârii atacate ar fi contradictorie, întrucât Tribunalul ar fi admis aplicarea acestei dispoziții în ceea ce privește Consorzio Venezia Nuova, care ar fi fost considerată în mod eronat drept întreprindere municipală.

166 Potrivit Comisiei, aceste motive trebuie respinse.

Aprecierea Curții

167 Motivele întemeiate pe interpretarea eronată de către Tribunal a articolului 87 alineatul (3) literele (c) și (d) CE, prezentată la punctele 280-314 și 322-329 din hotărârea atacată, trebuie respinse.

168 În ceea ce privește, în primul rând, interpretarea articolului 87 alineatul (3) litera (c) CE, trebuie arătat că, spre deosebire de susținerile recurentelor, Tribunalul, la punctele 307-309 din hotărârea atacată, a examinat în mod circumstanțiat exercitarea marjei de apreciere de care dispune Comisia în cadrul unei aplicări *ad-hoc* a acestei

dispoziții. În această privință, Tribunalul a examinat existența unor eventuale erori de apreciere și a concluzionat în mod justificat că, pentru a motiva refuzul de a aplica derogarea prevăzută în dispoziția amintită, Comisia se putea întemeia în mod legal pe împrejurarea că în speță este vorba despre ajutoare pentru funcționarea întreprinderilor. Astfel, după cum a arătat în mod pertinent Tribunalul la punctul 286 din această hotărâre, asemenea ajutoare care, în principiu, denaturează condițiile concurenței nu pot fi autorizate în conformitate cu Comunicarea Comisiei din 12 august 1988 privind metoda de aplicare a articolului [87] alineatul (3) literele (a) și (c) [CE] în privința ajutoarelor regionale (JO C 212, p. 2) și cu Orientările privind ajutoarele de stat cu destinație regională publicate în 1998 (JO C 74, p. 9) decât în mod excepțional. Or, astfel cum a arătat Tribunalul la punctul 309 din hotărârea menționată, reclamantele nu au demonstrat existența împrejurărilor speciale care ar permite să se considere că, în pofida naturii ajutoarelor în cauză, respectiv cea de ajutoare pentru funcționare, acordarea acestora ar fi trebuit admisă în temeiul derogării amintite.

169 În plus, Tribunalul a considerat în mod justificat la punctele 310 și 311 din hotărârea atacată că decizia în litigiu este suficient motivată. Astfel cum a arătat Tribunalul, atunci când, la punctele 73 și 74 din motivarea acestei decizii, Comisia a arătat argumentele care se opun unei modificări a comunicărilor și a orientărilor existente, aceasta s-a întemeiat pe rațiunile pentru care, în speță, nu ar fi fost justificată o aplicare a articolului 87 alineatul (3) litera (c) CE.

170 În al doilea rând, în ceea ce privește aplicarea articolului 87 alineatul (3) litera (d) CE, Tribunalul a respins în mod justificat criticile invocate împotriva deciziei în litigiu. Astfel, pe de o parte, constatarea Tribunalului potrivit căreia Comisia putea exclude aplicarea dispoziției amintite ca urmare a inexistenței unei legături suficient de strânse între reducerile contribuțiilor sociale și conservarea patrimoniului cultural nu prezintă erori de drept.

- 171 Pe de altă parte, motivarea hotărârii atacate nu este contradictorie. Astfel, după cum a arătat în mod justificat Tribunalul la punctul 327 din hotărârea menționată, situația Consorzio Venezia Nuova nu era comparabilă cu cea a recurentelor, întrucât această entitate avea drept obiect de activitate tocmai realizarea unor intervenții decise de stat în vederea conservării patrimoniului istoric, artistic și arhitectural al Venetiei. Aspectul dacă Tribunalul a calificat corect sau incorect Consorzio Venezia Nuova drept întreprindere municipală este, așadar, lipsit de relevanță.

Cu privire la articolul 87 alineatul (2) litera (b) și alineatul (3) litera (b) CE

Motivarea hotărârii atacate

- 172 La punctele 337-342 din hotărârea atacată, Tribunalul a respins motivele îndreptate împotriva deciziei în litigiu și întemeiate pe încălcarea articolului 87 alineatul (2) litera (b) și alineatul (3) litera (b) CE și a articolului 253 CE. În această privință, Tribunalul a constatat că limitele puterii de apreciere a Comisiei nu au fost depășite și că decizia în litigiu este suficient motivată.

Argumentele părților

- 173 Prin intermediul celui de al cincilea motiv, Coopservice susține că Tribunalul a încălcat dispozițiile menționate. Astfel, avantajele acordate ar face parte dintr-o serie de măsuri prin care se urmărește conservarea Venetiei, un proiect important de interes

european. În plus, Tribunalul nu ar fi luat în considerare fenomenul „acqua alta”, care trebuia considerat drept o calamitate naturală sau un eveniment extraordinar în sensul articolului 87 alineatul (2) litera (b) CE.

¹⁷⁴ Comisia nu a luat poziție cu privire la acest aspect.

Aprecierea Curții

¹⁷⁵ Criticile formulate de Coopservice în cadrul acestui motiv trebuie respinse. În ceea ce privește articolul 87 alineatul (2) litera (b) CE, Tribunalul a decis în mod întemeiat că derogarea prevăzută în această dispoziție nu se aplică în speță, dat fiind că reducerile contribuțiilor sociale în cauză sunt proporționale cu fondul de salarii și nu urmăresc să repare pagube provocate de calamități naturale sau de alte evenimente extraordinare, astfel cum prevede dispoziția amintită. Astfel, potrivit jurisprudenței, pot fi compensate în temeiul acestei derogări numai dezavantajele produse direct de calamități naturale sau de alte evenimente extraordinare (Hotărârea din 11 noiembrie 2004, Spania/Comisia, C-73/03, punctul 37, precum și Hotărârea din 23 februarie 2006, Atzeni și alții, C-346/03 și C-529/03, Rec., p. I-1875, punctul 79).

¹⁷⁶ În ceea ce privește articolul 87 alineatul (3) litera (b) CE, Tribunalul a examinat exercitarea marjei de apreciere de care dispune Comisia și a concluzionat în mod justificat că aceasta nu a depășit limitele puterii sale de apreciere atunci când a considerat că nu se impunea să se aplice în speță derogarea destinată promovării realizării unui proiect important de interes european comun pentru motivul că numai operatorii stabiliți la Veneția beneficiază de schema de ajutoare în cauză.

- 177 În sfârșit, contrar susținerilor Coopservice, Tribunalul a examinat în mod corespunzător argumentul întemeiat pe situația particulară a Venetiei, astfel încât hotărârea atacată nu este afectată de o eroare de motivare în această privință.

Cu privire la articolul 14 din Regulamentul nr. 659/1999

Motivarea hotărârii atacate

- 178 La punctele 385-399 din hotărârea atacată, Tribunalul a considerat că decizia în litigiu nu încalcă articolul 14 din Regulamentul nr. 659/1999 atunci când a prevăzut la articolul 5 recuperarea ajutoarelor declarate ilegale. Tribunalul observă în special că, în temeiul articolului 14 din Regulamentul nr. 659/1999 și al jurisprudenței consacrate în această privință, în cazul în care Comisia constată că un ajutor este incompatibil cu piața comună, aceasta are obligația de a dispune recuperarea ajutorului. În speță, niciun principiu general de drept comunitar nu s-ar opune ordinului de recuperare.

Argumentele părților

- 179 Comitato și Hotel Cipriani, prin intermediul celui de al șaselea și, respectiv, prin intermediul celui de al patrulea motiv, precum și Coopservice, prin intermediul celui de al șaselea motiv, impută Tribunalului că nu a luat în considerare faptul că declararea de către Comisie a incompatibilității unui ajutor cu piața comună nu determină automat recuperarea acestuia. Astfel, Comisia ar dispune de o marjă de apreciere în

temeiul căreia ar urma să evalueze, dincolo de considerațiile juridice, un întreg ansamblu de elemente precum încrederea în legalitatea ajutoarelor, natura ajutoarelor, particularitățile localităților, situația specifică a beneficiarilor și impactul financiar.

- ¹⁸⁰ Comisia observă că Tribunalul a recunoscut în mod justificat că recuperarea ajutorului declarat incompatibil cu piața comună este consecința logică a constatării ilegalității acestuia, caz în care niciun principiu general nu se opunea, în speță, unui ordin de recuperare.

Aprecierea Curții

- ¹⁸¹ Se impune respingerea acestor motive ca nefondate. Astfel, Tribunalul a recunoscut, în conformitate cu jurisprudența Curții, reluată la punctul 387 din hotărârea atacată, că ordinul de recuperare a unui ajutor ilegal este consecința logică a constatării ilegalității acestuia.

- ¹⁸² În plus, examinând motivele formulate de reclamante, Tribunalul a considerat în mod justificat că nu era necesar ca, în speță, Comisia să renunțe la a dispune recuperarea ajutoarelor declarate ilegale. Astfel, Tribunalul a arătat la punctele 391-394 din hotărârea atacată că reclamantele nu au demonstrat existența unor împrejurări speciale care ar permite să se considere că, indiferent de natura ajutoarelor în cauză, respectiv cea de ajutoare pentru funcționare, Comisia ar fi trebuit să nu dispună recuperarea acestora.

- 183 În sfârșit, trebuie amintit de asemenea că ordinul de recuperare care apare în dispozitivul deciziei în litigiu vizează ajutoarele de stat declarate incompatibile cu piața comună prin această decizie, ceea ce implică necesitatea ca autoritățile naționale să dovedească în prealabil, având în vedere considerațiile de la punctele 113-121 din prezenta hotărâre, că avantajele acordate constituie ajutoare de stat în raport cu beneficiarii.
- 184 Având în vedere totalitatea considerațiilor de mai sus, se impune respingerea recursurilor principale, precum și a recursului incident formulat de Coopservice.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 185 În temeiul articolului 122 primul paragraf din Regulamentul de procedură al Curții, atunci când recursul nu este fondat, Curtea se pronunță asupra cheltuielilor de judecată. Potrivit articolului 69 alineatul (2) din regulamentul menționat, aplicabil procedurii de recurs în temeiul articolului 118 din același regulament, partea care cade în pretenții este obligată, la cerere, la plata cheltuielilor de judecată. Potrivit articolului 69 alineatul (2) al doilea paragraf, Curtea decide asupra repartizării cheltuielilor de judecată în cazul în care mai multe părți cad în pretenții. Totuși, potrivit articolului 69 alineatul (3) primul paragraf, în cazul în care părțile cad în pretenții cu privire la unul sau mai multe capete de cerere, Curtea poate să repartizeze cheltuielile de judecată sau poate decide ca fiecare parte să suporte propriile cheltuieli de judecată.
- 186 În speță, întrucât Comitato, Hotel Cipriani, Italgas și Coopservice au căzut în pretenții, se impune obligarea acestora la plata în părți egale a cheltuielilor de judecată aferente recursurilor principale și recursului incident formulat de Coopservice.

- 187 Întrucât Comisia a căzut în pretenții în ceea ce privește recursul său incident, se impune obligarea acesteia la plata cheltuielilor de judecată aferente recursului incident menționat.
- 188 În sfârșit, conform articolului 69 alineatul (4) primul paragraf din Regulamentul de procedură al Curții, Republica Italiană suportă propriile cheltuieli de judecată.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a treia) declară și hotărăște:

- 1) **Respinge recursurile formulate de Comitato „Venezia vuole vivere”, de Hotel Cipriani Srl și de Società Italiana per il gas SpA (Italgas), precum și recursul incident formulat de Coopservice – Servizi di fiducia Soc. coop. rl.**
- 2) **Respinge recursul incident formulat de Comisia Europeană.**
- 3) **Obligă Comitato „Venezia vuole vivere”, Hotel Cipriani Srl, Società Italiana per il gas SpA (Italgas) și Coopservice – Servizi di fiducia Soc. coop. rl la plata în părți egale a cheltuielilor de judecată aferente recursurilor principale și recursului incident formulat de Comisia Europeană.**
- 4) **Obligă Comisia Europeană la plata cheltuielilor de judecată aferente recursului său incident.**
- 5) **Republica Italiană suportă propriile cheltuieli de judecată.**

Semnături